

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)

«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»

за освітньою програмою: «Управління публічними фінансами»

на тему: «Фіскальна політика держави у забезпеченні сталого розвитку
України»

Виконавець:

студентка групи М7 6 курсу ЦЗВФН

Орел Ірина Олегівна _____

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Мельник Віктор Миколайович _____

/підпис/

ОДЕСА-2024 р.

АНОТАЦІЯ

Орел І. О. «Фіскальна політика держави у забезпеченні сталого розвитку України».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» за освітньою програмою професійного спрямування «Управління публічними фінансами». – Одеський національний економічний університет. Одеса, 2024.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти фіскальної політики. Висвітлені основні наукові концепції. Систематизовано основні механізми реалізації фіскальної політики, показано їх ключову суть.

Проаналізовано ефективність фіскальної політики в забезпеченні сталого розвитку за останні п'ять років в Україні з використанням зарубіжної практики. Здійснений аналіз результативності та виявлені проблемні аспекти розвитку.

Розкрито напрями вдосконалення та оптимізації фіскальної політики. Здійснене дослідження зарубіжної практики щодо формування фіскальної політики сталого розвитку та можливості його впровадження в Україні.

Ключові слова: фіскальна політика, сталий розвиток, оптимізація, зарубіжна практика, держава.

ANNOTATION

Orel I. O. "Fiscal policy of the state in ensuring the sustainable development of Ukraine."

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and the stock market" under the educational program of the professional direction "Public Finance Management". – Odesa National University of Economics. Odesa, 2024.

The paper examines the theoretical aspects of fiscal policy. The main scientific concepts are highlighted. The main mechanisms of implementing fiscal policy are systematized, and their key essence is shown.

The effectiveness of fiscal policy in ensuring sustainable development over the past five years in Ukraine was analyzed using foreign practice. Performance analysis was carried out and problematic aspects of development were identified.

Areas of improvement and optimization of fiscal policy are revealed. A study of foreign practice regarding the formation of a fiscal policy of sustainable development and the possibility of its implementation in Ukraine was carried out.

Keywords: fiscal policy, sustainable development, optimization, foreign practice, state.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	7
1.1. Поняття та сутність фінансової політики	7
1.2. Механізми реалізації фінансової політики	13
1.3. Роль фінансової політики в забезпеченні сталого розвитку	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	27
2.1. Ретроспективний аналіз фінансової політики України та її адаптації до цілей сталого розвитку	27
2.2. Результативність фінансової політики України у контексті забезпечення сталого розвитку на сучасному етапі	40
2.3. Мікро-, мезо- та макrorівневі аспекти фінансової політики сталого розвитку в Україні.....	56
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	67
3.1. Зарубіжний досвід формування фінансової політики сталого розвитку та можливості його впровадження в Україні.....	67
3.2. Реформування податкової системи України у контексті забезпечення сталого розвитку.....	79
3.3. Оптимізація бюджетно-витратної політики з метою сприяння сталому розвитку.....	85
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97

ВСТУП

Актуальність. Фіскальна політика є одним із ключових інструментів, що забезпечує макроекономічну стабільність і сприяє реалізації цілей сталого розвитку. В умовах економічної нестабільності, зростання соціальної нерівності та кліматичних викликів особливо актуальним є розроблення інноваційних підходів до використання фіскальних інструментів для досягнення збалансованого розвитку економіки України.

Значний внесок у дослідження проблем фіскальної політики зробили такі вчені, як Дж. Стігліц, який акцентував увагу на її ролі у забезпеченні соціальної справедливості, Р. Масгрейв, що розкрив її функції у перерозподілі ресурсів, Дж. М. Кейнс, який обґрунтував необхідність активного державного втручання через фіскальну політику для стабілізації економіки. Серед українських дослідників можна виокремити роботи І. Луніної, А. Гриценка, О. Василика, В. Федосова, А. Соколовської, В. Опаріна, М. Буглая, С. Юрія, Т. Пахомової, які аналізували особливості фіскального регулювання в умовах трансформаційної економіки. Їхні праці визначають методологічну основу для вивчення впливу фіскальної політики на сталий розвиток, зокрема у контексті адаптації економік до глобалізаційних викликів та модернізації фінансових систем.

Однак недостатньо дослідженим залишається питання адаптації фіскальних механізмів України до сучасних викликів і вимог сталого розвитку. Це визначає актуальність обраної теми, адже робота спрямована на розроблення рекомендацій щодо удосконалення фіскальної політики держави, що сприятиме інтеграції економічного, соціального й екологічного аспектів розвитку.

Метою дослідження є систематизація теоретичних основ і розроблення практичних рекомендацій щодо фіскальної політики держави в контексті забезпечення сталого розвитку України.

Завдання дослідження:

- дослідити теоретичні засади сутності фіскальної політики

- визначити основні механізми реалізації
- обґрунтувати роль фіскальної політики у забезпеченні сталого розвитку
- здійснити ретроперспективний аналіз фіскальної політики України
- сформулювати результативність у контексті забезпечення сталого розвитку
- оцінити аспекти фіскальної політики
- охарактеризувати зарубіжний досвід формування фіскальної політики
- провести реформування податкової системи України
- запропонувати оптимізацію бюджетно-витратної політики

Об'єктом дослідження є фіскальна політика держави як система заходів, спрямованих на регулювання економічних, соціальних і екологічних процесів у контексті забезпечення сталого розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти реалізації фіскальної політики України у контексті досягнення цілей сталого розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах.

Методи дослідження: системний аналіз, індукція, дедукція, аналіз і синтез, системно-структурний аналіз, графічний і табличний методи, оцінювання, спостереження.

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації та монографічні видання українських і закордонних учених, нормативно-законодавчі акти України, матеріали наукових конференцій і досліджень, звіти та аналітичні матеріали відповідних державних органів, агентств, дані звітності, офіційні статистичні збірники.

Наукова новизна. У результаті дослідження фіскальної політики держави у забезпеченні сталого розвитку України розглянуто методологічні підходи до оцінювання впливу фіскальних інструментів на досягнення цілей сталого розвитку в умовах трансформаційної економіки; обґрунтовано механізми податкового стимулювання інноваційних та екологічно орієнтованих секторів економіки; запропоновано концептуальні засади фіскальної політики,

орієнтованої на довгострокову соціально-економічну стабільність із урахуванням викликів глобалізації та євроінтеграції.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх використання для розробки ефективної фінансової політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку України. Запропоновані рекомендації щодо адаптації механізмів фінансової політики можуть бути впроваджені в практику державного управління для стимулювання інноваційної діяльності, екологічно орієнтованих технологій та соціально відповідальних ініціатив. Результати дослідження можуть бути використані в діяльності органів державної влади, зокрема Міністерства фінансів, місцевих фінансових департаментів, а також у процесі підготовки стратегій регіонального розвитку та бюджетного планування.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати дослідження доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки: світовий досвід та вітчизняні реалії» (13-14 грудня 2024 року), Запоріжжя, Класичний приватний університет. Тези було захищено на I секції (Економіка). Назва тез: Фінансова політика держави у забезпеченні сталого розвитку України.

Структура та обсяг роботи. Дана кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів роботи, висновків та списку використаної літератури. У 1 розділі роботі розглянуті теоретичні засади формування фінансової політики. У 2 розділі проведено аналіз Департаменту фінансів Одеської міської ради з висновками. У 3 розділі автор робить висновки та надає рекомендації щодо вдосконалення фінансової політики департаменту. Обсяг роботи становить 104 сторінок, з них 96 сторінок основного тексту. Робота містить 15 таблиць та 9 рисунків. Список використаних джерел включає 68 найменувань, серед яких українські та зарубіжні наукові праці, статистичні матеріали та законодавчі акти.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Поняття та сутність фінансової політики

Фінансова політика спрямована на досягнення економічної стабілізації через управління податковою та витратною складовими. Вона реалізується за допомогою законодавчих та нормативно-правових актів і має директивний характер. Проте ефективність фінансової політики не завжди гарантована, оскільки існують фактори, які можуть ускладнювати процес досягнення економічної стабільності.

Науковці трактують зміст фінансової політики по-різному.

Згідно з одним із визначень, «фінансова політика – це регулювання державних видатків і податкових надходжень для досягнення таких цілей, як повна зайнятість, стабільність цін та економічне зростання. Вона також передбачає вплив держави на економічну кон'юнктуру шляхом змін у системі оподаткування та державних витрат» [1, с. 11].

На думку А. Ф. Мельник, фінансова політика охоплює комплекс заходів держави, спрямованих на мобілізацію, розподіл і використання фінансових ресурсів відповідно до фінансового законодавства з метою досягнення соціально-економічних цілей, таких як економічне зростання, підвищення рівня зайнятості та зниження інфляційних процесів [2, с. 41].

Фінансова політика також розглядається як урядовий інструмент впливу на економіку, який реалізується через оподаткування, регулювання обсягів і структури державних витрат для забезпечення високого рівня зайнятості, обмеження інфляції та мінімізації негативних наслідків економічних циклів [3, с. 597].

Ще одне визначення трактує фінансову політику як заходи уряду, які спрямовані на досягнення повної зайнятості та забезпечення виробництва ВВП

без інфляційного тиску через зміну підходів до державних витрат, оподаткування та формування бюджету загалом [4, с. 121].

Аналізуючи наведенні визначення, можна зробити висновок, що фінансова політика є набором заходів держави в податковій та витратній сферах, спрямованих на вплив на економічну ситуацію, забезпечення зайнятості та стримування інфляційних процесів.

Основною метою фінансової політики є подолання економічного спаду, згладжування циклічних коливань і підвищення рівня зайнятості населення. Вона служить інструментом для досягнення макроекономічної стабільності та забезпечення оптимального рівня безробіття через розвиток виробництва, зокрема шляхом зниження податкового навантаження та збільшення державних інвестицій.

У межах певних обмежень уряд може коригувати рішення щодо видатків та оподаткування для впливу на рівноважний реальний ВВП, з метою покращення загального добробуту. За допомогою фінансової політики держава може змінювати структуру національної економіки, зменшувати циклічні коливання, досягати повної зайнятості, стимулювати економічне зростання, стабілізувати державні фінанси та боротися з інфляцією.

Вибір методів фінансової політики залежить від економічної ситуації. У разі економічного зростання, коли спостерігається високий сукупний попит, що може призвести до інфляції, уряд підвищує податкові ставки та обмежує державні витрати. В той же час, при економічному спаду чи кризі, податкові ставки знижуються, а обсяг державних видатків збільшується [5, с. 529].

Основними завданнями фінансової політики є:

- *забезпечення стабільного економічного зростання* (що передбачає підтримку тривалого зростання ВВП для підвищення добробуту населення. Задля цього використовуються такі інструменти, як стимулювання інвестицій через податкові пільги, збільшення державних

вкладень у розвиток інфраструктури, освіти та науки, а також залучення приватного капіталу через державно-приватне партнерство. Завдяки забезпеченню стабільного економічного зростання створюються умови для інноваційної діяльності, зменшуються структурні дисбаланси в економіці, що сприяє її стійкому розвитку);

- *регулювання економіки з урахуванням циклічних коливань* (яке спрямоване на згладжування фаз підйому і спаду для уникнення значних економічних потрясінь. У фазі спаду використовуються такі інструменти, як збільшення державних видатків і зниження податкового тиску для стимулювання сукупного попиту, тоді як у фазі підйому обмежуються витрати та підвищуються податки, щоб запобігти "перегріву" економіки. Такий підхід дозволяє запобігати кризовим явищам і зменшувати негативні соціально-економічні наслідки, забезпечуючи стабільний розвиток) [6, с. 82-83];
- *досягнення високого рівня зайнятості населення* (яке спрямоване на зменшення безробіття до природного рівня та забезпечення робочими місцями різних категорій населення. Для цього використовуються такі інструменти, як інвестування у програми перепідготовки кадрів і підвищення їхньої кваліфікації, фіскальні стимули для роботодавців, які створюють нові робочі місця, а також розвиток державного сектору через реалізацію інфраструктурних проєктів. Це сприяє підвищенню доходів громадян, зростанню споживчого попиту та зменшенню соціальної напруженості в суспільстві);
- *підтримка стабільності цін* (яка спрямована на запобігання високій інфляції чи дефляції, які можуть підірвати економічну стабільність. На цьому етапі використовуються збалансовані державні витрати, що не створюють надлишкового попиту, впроваджуються регуляторні механізми у секторі ціноутворення на основні товари, а також забезпечується співпраця з монетарною політикою для досягнення цільових показників інфляції. Це, у свою чергу, сприяє збереженню купівельної спроможності

населення, стимулює інвестиційну активність і забезпечує стабільний розвиток економіки);

- *забезпечення збалансованості державного бюджету* (що передбачає досягнення стійкого балансу між доходами та видатками для зниження дефіциту і державного боргу. Це реалізується через оптимізацію видатків за допомогою програмно-цільового підходу до бюджетування, реформу податкової системи для підвищення її справедливості та ефективності, а також залучення нових джерел доходів, таких як екологічні податки чи оподаткування цифрових послуг. У результаті забезпечується фінансова стабільність, зменшується залежність від зовнішніх запозичень, що сприяє стійкому розвитку держави) [7].

Фіскальну політику можна класифікувати за такими критеріями:

за цільовою спрямованістю: стимулююча; обмежувальна.

за рівнем контролю над фіскальними інструментами: дискреційна; недискреційна (автоматична).

Види фіскальної політики в залежності від напрямку впливу та їх змістова обґрунтованість зображені у Табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Види фіскальної політики за цільовою спрямованістю

Фіскальна політика	
Стимулююча	Стримувальна
• збільшення державних витрат; • зниження податків; • сполучення зростання державних витрат із зниженням податків	• зменшення державних витрат; • збільшення податків; • сполучення зростання державних витрат із підвищенням оподаткуванням

Джерело: складено автором за матеріалами [5, с. 531]

Стимулююча фіскальна політика орієнтована на подолання економічної кризи, активізацію виробництва та підвищення рівня зайнятості. Вона передбачає збільшення державних видатків, зменшення податків та підтримку сукупного попиту. Наприклад, під час економічного спаду або депресії, фіскальна політика може бути стимулюючою, коли держава за допомогою фіскальних інструментів (зниження податків та збільшення витрат) стимулює інвестиційну активність економічних агентів, що може призвести до бюджетного дефіциту або збільшення доходів бюджету.

Стримуюча фіскальна політика спрямована на обмеження економічного підйому та пов'язана зі збільшенням податків, зменшенням державних витрат і скороченням сукупного попиту. У короткостроковій перспективі такі заходи дозволяють уповільнити темпи інфляції, але можуть призвести до зростання безробіття та зниження виробничих обсягів. У довгостроковій перспективі підвищення податкового навантаження може призвести до стійкого скорочення сукупної пропозиції та активізації процесів стагфляції, особливо якщо зменшуються державні витрати на інфраструктурні інвестиції. Наприклад, у періоди економічного зростання держава може застосовувати стримуючу фіскальну політику, збільшуючи податкові ставки і скорочуючи державні закупівлі для зменшення обсягів фінансування, доступних економічним агентам [8].

В окремих ситуаціях держава може застосовувати як стимулюючі, так і стримуючі фіскальні заходи, наприклад, коли економіка переживає спад, поєднаний з інфляцією. У такому випадку використання фіскальних інструментів має бути спрямоване на стимулювання економічного розвитку без впливу на підвищення цін. Важливо, щоб держава оперативно реагувала на поточну економічну ситуацію, сприяючи досягненню загального добробуту.

Також, як ми вже знаємо, фіскальну політику класифікують за рівнем контролю над фіскальними інструментами (див. Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Види фіскальної політики за рівнем контролю над фіскальними інструментами

Характеристика	Дискреційна політика	Недискреційна політика
Суть	політика, яка передбачає свідоме і цілеспрямоване використання фіскальних інструментів урядом для досягнення економічних цілей	політика, яка функціонує автоматично через механізми, закладені у податкову та бюджетну системи, без додаткового втручання уряду
Приклади інструментів	зміна ставок податків, введення нових податків, збільшення чи зменшення державних видатків	прогресивна податкова шкала, автоматичні трансферти (допомога з безробіття, соціальні виплати)
Переваги	дає змогу уряду здійснювати точкові заходи для стимулювання або стримування економіки	забезпечує стабілізацію економіки без затримок, мінімізує ризик політичного впливу
Недоліки	може мати затримку через тривалий процес ухвалення рішень; ризик неправильного вибору часу або заходів	обмежена впливом лише на поточну економічну ситуацію, без можливості здійснення цільових змін
Приклади застосування	запровадження податкових пільг у кризові періоди; фінансування інфраструктурних проєктів під час спаду	автоматичне зменшення податкових надходжень через спад доходів населення; збільшення виплат з безробіття у період економічного спаду

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

Отже, фінансова політика є набором заходів держави у податковій сфері та управлінні державними витратами, спрямованих на вплив на економічну ситуацію, забезпечення зайнятості та контролювання рівня інфляції.

1.2. Механізми реалізації фінансової політики

Фінансовий механізм є практичним втіленням фінансової політики, що відображає її ідеологічні засади. Він представляє собою організовану сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава забезпечує мобілізацію, розподіл і використання фінансових ресурсів для досягнення економічної стабільності, сталого розвитку та вирішення соціально-економічних завдань. Таким чином, фінансова політика реалізується через конкретні механізми, які визначають способи використання інструментів фінансового механізму для досягнення поставлених цілей. Ці механізми охоплюють наступні аспекти:

Механізм формування доходів бюджету є ключовим завданням фінансового механізму, оскільки забезпечує основу для фінансування державних функцій та реалізації стратегічних цілей. Його ефективність залежить від збалансованості, гнучкості та адаптивності до сучасних економічних умов.

1) Забезпечення стабільного надходження фінансових ресурсів через ефективну податкову систему. Це досягається через:

- формування чітких планів та прогнозів на основі макроекономічних показників;
- зменшення бюрократичних бар'єрів та спрощення процедур подання звітності.

2) Адаптація податкової політики до сучасних викликів.

- ◆ впровадження екологічних податків як способу стимулювання "зелених" інновацій;

- ◆ розробка системи карбонових податків для боротьби з кліматичними змінами;
- ◆ використання цифрових платформ для адміністрування податків, що підвищує прозорість і знижує корупційні ризики.

3) Оптимізація структури доходів бюджету

- ❖ розширення податкової бази
- ❖ зменшення ухилення від оподаткування
- ❖ підвищення відповідальності за податкові порушення через жорсткі санкції [9].

Тобто, механізм формування доходів бюджету є ключовим елементом фіскальної політики, що забезпечує фінансову базу для державних функцій. Його ефективність залежить від здатності адаптуватися до нових викликів, справедливості системи оподаткування та впровадження сучасних технологій для прозорості і контролю.

Механізм управління видатками бюджету – є критичним елементом фіскального механізму, що забезпечує ефективне використання обмежених фінансових ресурсів для досягнення стратегічних цілей держави. Його функціонування спрямоване на раціоналізацію витрат і підвищення їх впливу на соціально-економічний розвиток (див. Табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Характеристика механізму управління видатками бюджету

Складові	Опис
1. Планування і виконання державних витрат відповідно до пріоритетів сталого розвитку	- визначення коротко- і довгострокових пріоритетів, які відповідають цілям сталого розвитку (наприклад, охорона здоров'я, освіта, інфраструктура, екологія); - упровадження "зелених бюджетів", які враховують екологічні ризики та сприяють переходу до низьковуглецевої економіки;

Продовження Таблиці 1.3

2. Забезпечення прозорості та ефективності у розподілі фінансових ресурсів	- відкритий доступ до інформації про бюджетні витрати через публікацію даних у форматі відкритих даних; - оптимізація бюджетних процесів через скорочення нецільових витрат та дублювання функцій; - моніторинг конфлікту інтересів під час розподілу бюджетних коштів.
3. Використання програмно-цільового підходу для фінансування соціально значущих проєктів	- орієнтація бюджетних витрат на досягнення конкретних вимірюваних результатів (наприклад, зниження рівня бідності або підвищення доступу до медичних послуг); - виділення коштів на основі пріоритетності та оцінки впливу проєктів на суспільство; - розробка державних програм, які містять чіткі завдання, показники виконання і часові рамки.

Джерело: складено автором за матеріалами [10]

Регулювальний механізм – важлива складова фіскального механізму, що забезпечує баланс між економічними інтересами держави, бізнесу та суспільства. Він реалізується через використання податків, зборів, субсидій і фінансових потоків, спрямованих на зменшення диспропорцій у соціально-економічному розвитку.

 Використання податків, зборів і субсидій як важелів впливу на економічні процеси

Податки, збори та субсидії є важливими інструментами фіскальної політики, які використовуються для стимулювання або обмеження певних видів економічної діяльності та досягнення соціально важливих цілей. Податкове регулювання може бути спрямоване на стимулювання економічного зростання, наприклад, шляхом зниження податків для інноваційних підприємств або малого бізнесу, що сприяє створенню нових робочих місць і розвитку ключових галузей. Водночас, підвищення податкових ставок на шкідливу продукцію, таку як алкоголь, тютюн або пальне (акцизи), дозволяє не лише зменшити споживання

шкідливих товарів, а й досягти соціально важливих цілей, таких як зниження негативного впливу на здоров'я населення. Впровадження гнучкої системи зборів, що адаптується до економічних циклів, дозволяє забезпечити стабільність бюджету, навіть у періоди економічних спадів, підтримуючи фінансову стійкість держави. Субсидії, з іншого боку, є важливим інструментом підтримки стратегічно важливих галузей, таких як агропромисловий комплекс або зелена енергетика, забезпечуючи їхній розвиток та зниження витрат на екологічно чисті технології. Окрім того, спрямування субсидій на розвиток високотехнологічних галузей дозволяє підвищити конкурентоспроможність країни на глобальному рівні, створюючи умови для інновацій та економічного зростання в довгостроковій перспективі [11].

Збалансування між потребами економічного зростання та соціальної справедливості

Для стимулювання економічного зростання держава може підтримувати підприємницьку діяльність через податкові пільги, які заохочують інвестиції в виробництво, інфраструктуру та нові технології, що сприяє створенню робочих місць і підвищенню продуктивності. Зокрема, зменшення податкового навантаження на інноваційні та високотехнологічні галузі дозволяє пришвидшити їх розвиток та сприяє економічній модернізації. У той же час, соціальна справедливість вимагає застосування прогресивного оподаткування, що забезпечує більший внесок до бюджету з боку заможних верств населення та дає можливість для більш ефективного перерозподілу доходів через субсидії, дотації та соціальні виплати для підтримки малозабезпечених громадян. Важливим є також забезпечення гармонійного співіснування приватного сектору, який прагне економічного зростання, та держави, що відповідає за соціальну стабільність, створюючи умови для рівномірного розвитку економіки і забезпечення рівних можливостей для всіх верств населення [12, с. 11-12].

Регулювання міжрегіональних фінансових потоків для зменшення диспропорцій у розвитку

Для цього держава використовує міжрегіональні трансферти у вигляді субвенцій та дотацій, що надаються менш розвиненим регіонам, з метою підвищення їх соціально-економічного розвитку. Окрім цього, держава фінансує регіональні програми розвитку, включаючи інфраструктурні проєкти, такі як будівництво доріг, шкіл та лікарень, що особливо важливо для відсталих територій, де відсутність сучасної інфраструктури стримує економічний розвиток. Важливим аспектом є диверсифікація регіональних економік, зокрема в моноекономічних регіонах, де економіка залежить від однієї галузі. Сприяння розвитку альтернативних секторів, таких як туризм, сільське господарство або високі технології, може допомогти створити стабільну економічну базу, а підтримка малого та середнього бізнесу, що є основою регіональної економіки, може значно підвищити рівень зайнятості та створити нові можливості для розвитку [13].

Таким чином, регулювальний механізм є ефективним інструментом впливу на економічні процеси та вирішення соціальних проблем. Завдяки гнучкому використанню податків, зборів, субсидій та трансфертів держава може стимулювати економічне зростання, зменшувати соціальну нерівність і сприяти збалансованому регіональному розвитку.

Механізм перерозподілу ресурсів відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної рівності, регіональної збалансованості та економічної конвергенції. Він включає систему заходів, спрямованих на оптимальне використання національних ресурсів для задоволення суспільних потреб та зменшення диспропорцій між різними групами населення, секторами економіки та регіонами країни. Через ефективне управління трансфертами, субсидіями, дотаціями та іншими інструментами фіскальної політики держава створює передумови для справедливого розподілу національного багатства, підвищення рівня добробуту населення та підтримання соціальної стабільності (див. Табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Механізми перерозподілу ресурсів

Складова	Опис
1. Забезпечення соціальної рівності через систему трансфертів, субсидій та дотацій	Соціальні трансферти (перерахування коштів до соціальних фондів для фінансування пенсій, допомоги безробітним, виплат сім'ям із дітьми). Субсидії (компенсація витрат на базові послуги (електроенергія, газ, вода) для домогосподарств із низьким рівнем доходів). Дотації (фінансування програм, які зменшують соціальну нерівність).
2. Перенаправлення ресурсів на підтримку найбільш вразливих верств населення або регіонів	Підтримка вразливих категорій (надання субсидій для людей із обмеженими можливостями, багатодітних родин, пенсіонерів із низькими доходами). Фінансування відсталих регіонів (використання механізму міжбюджетних трансфертів для забезпечення рівного фінансування базових послуг у всіх регіонах країни). Інтеграція регіонів у національну економіку (заохочення розширення економічної співпраці між розвиненими і менш розвиненими регіонами).
3. Створення умов для економічної конвергенції між різними секторами та регіонами	Економічна конвергенція (спрямування інвестицій у модернізацію галузей із низькою продуктивністю праці). Секторальна інтеграція (фінансування програм диверсифікації економіки у регіонах, залежних від однієї галузі).

Джерело: складено автором за матеріалами [14]

Таким чином, механізм перерозподілу ресурсів є одним із ключових елементів фіскальної політики, який сприяє забезпеченню соціальної справедливості, регіонального розвитку та економічної стабільності. Завдяки оптимальному використанню трансфертів, субсидій і дотацій держава може зменшити дисбаланси у розвитку регіонів і секторів, що позитивно впливає на сталий розвиток країни.

Контрольно-оцінювальний механізм є невід’ємною частиною фіскального механізму, що забезпечує раціональне управління фінансовими ресурсами, прозорість бюджетних процесів і ефективність державних витрат. Його основною метою є виявлення відхилень у виконанні бюджетних програм, оцінка досягнення поставлених цілей та оптимізація фінансових потоків.

1) Постійний моніторинг виконання бюджетних програм і оцінка їх результативності

- регулярне відстеження виконання бюджетних планів для виявлення ризиків недофінансування чи нецільового використання коштів;
- аналіз досягнутих результатів порівняно із запланованими показниками;
- вивчення впливу бюджетних програм на сталий розвиток та рівень добробуту населення.

2) Використання сучасних інформаційних технологій для забезпечення прозорості фінансових потоків

- впровадження електронних платформ для збору та аналізу даних про виконання бюджетів (наприклад, е-платформа “Відкритий бюджет”);
- публікація даних про бюджетні витрати, державні закупівлі, використання грантів і субсидій;
- використання блокчейн-технологій для забезпечення незмінності даних і запобігання маніпуляціям.

3) Проведення фінансового аудиту та аналізу для підвищення ефективності використання ресурсів

- ◆ здійснення незалежних перевірок державних установ на предмет дотримання бюджетної дисципліни;
- ◆ оцінка витрат на управління програмами порівняно з отриманими результатами;
- ◆ розробка рекомендацій для підвищення фінансової стійкості та результативності державних заходів [15].

У цілому, ці механізми формують основу для ефективної реалізації фіскальної політики, орієнтованої на підтримку сталого розвитку, забезпечення економічної стабільності та соціальної рівності. Вони дозволяють державі не тільки реагувати на поточні виклики, а й планувати та коригувати свої дії в довгостроковій перспективі. Завдяки належному управлінню фінансовими потоками, контролю за виконанням бюджетних програм і використанню сучасних інформаційних технологій, забезпечується прозорість, підзвітність і оптимізація ресурсів, що сприяє сталому розвитку економіки та підвищенню рівня життя громадян. Водночас, постійне оцінювання ефективності державних витрат і перерозподілу ресурсів забезпечує максимальну віддачу від бюджетних коштів, зміцнюючи фінансову стабільність держави в умовах глобальних змін.

1.3. Роль фіскальної політики в забезпеченні сталого розвитку

Фіскальна політика є однією з основних складових економічної стратегії держави, що сприяє забезпеченню сталого розвитку через управління державними фінансами. Вона визначає, як саме держава збирає ресурси (через податки, збори) і як їх використовує (через витрати на соціальні, інфраструктурні та економічні програми). Роль фіскальної політики в забезпеченні сталого розвитку полягає в тому, щоб гарантувати рівновагу між економічними, соціальними та екологічними аспектами, що є основою концепції сталого розвитку.

1. *Забезпечення економічної стабільності та зростання.* Фіскальна політика є фундаментальним інструментом, який уряд використовує для забезпечення економічної стабільності та стимулювання зростання, що є ключовими умовами сталого розвитку країни. Вона охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на регулювання державних витрат, податкових надходжень і запозичень з метою створення умов для стабільного економічного середовища. Завдяки грамотному використанню цих механізмів фіскальна політика допомагає зменшувати негативний вплив економічних циклів, таких як рецесії чи інфляційні сплески, і забезпечувати стійкий розвиток навіть у несприятливих глобальних чи внутрішніх умовах.

Збалансоване регулювання податків та витрат дозволяє спрямовувати фінансові ресурси на підтримку стратегічно важливих секторів економіки, таких як інфраструктура, енергетика, освіта та охорона здоров'я. Інвестиції у ці галузі не лише стимулюють економічну активність, а й сприяють розвитку людського капіталу, підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності національної економіки. Розвиток інфраструктури, наприклад, забезпечує створення нових робочих місць у короткостроковій перспективі, а в довгостроковій — покращує логістичну базу для бізнесу, знижує витрати на транспортування і сприяє розширенню економічної діяльності.

Ключовим аспектом фіскальної політики є її здатність спрямовувати бюджетні ресурси у високотехнологічні та інноваційні галузі, що слугує каталізатором для економічного прориву. Підтримка інноваційних підприємств, розвиток цифрових технологій та зеленої енергетики дозволяють країні пристосовуватися до сучасних викликів глобальної економіки та забезпечують екологічну стійкість. Такий підхід сприяє розширенню експортного потенціалу, залученню іноземних інвестицій і створенню умов для довгострокового економічного зростання.

Фіскальна політика також відіграє важливу роль у зменшенні економічної нерівності, оскільки вона сприяє перерозподілу ресурсів через прогресивне

оподаткування та соціальні програми. Фінансування соціальної сфери, зокрема освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, дозволяє підтримувати найбільш вразливі категорії населення і зменшувати соціальну напруженість, водночас стимулюючи сукупний попит. Таким чином, фіскальна політика є ефективним інструментом для забезпечення соціальної стабільності, яка, у свою чергу, є необхідною умовою для економічного процвітання [16].

2. Соціальна справедливість та боротьба з бідністю є однією з центральних функцій фіскальної політики, спрямованої на зменшення соціальної нерівності та забезпечення рівності можливостей для всіх громадян. Основним механізмом досягнення цієї мети є прогресивна податкова система, яка встановлює більший податковий тягар для осіб з високими доходами, водночас забезпечуючи підтримку для найбільш вразливих категорій населення. Через податки держава отримує ресурси, які спрямовує на фінансування трансфертів та субсидій, таких як грошова допомога малозабезпеченим, соціальне страхування, підтримка безробітних, а також покращення доступу до освіти, медицини та житла.

Ця система дозволяє ефективно перерозподіляти національний дохід, сприяючи створенню більш рівноправного суспільства. Інвестиції в соціальні програми забезпечують не лише зменшення рівня бідності, але й підвищення якості життя населення, що стимулює сукупний попит і сприяє економічному зростанню. Також важливим аспектом є розвиток інфраструктури соціальної підтримки, що гарантує доступ до базових послуг незалежно від рівня доходів.

Впровадження таких заходів сприяє зменшенню розриву між багатими та бідними, створюючи умови для інклюзивного розвитку, в якому враховуються потреби всіх соціальних груп. Національна економіка, орієнтована на соціальну справедливість, стає більш стійкою, адже зниження бідності і соціальної нерівності сприяє зміцненню соціального миру, зростанню людського капіталу і формуванню стабільного середовища для розвитку бізнесу та інновацій [17; 18, с. 34].

3. Екологічна стійкість і зелені технології є однією з основних складових сталого розвитку сучасного суспільства, і фінансова політика відіграє важливу роль у реалізації екологічно сприятливих ініціатив. Одним із найефективніших інструментів фінансової політики в цьому контексті є "зелені" податки, що мають на меті не лише збільшення державних доходів, але й стимулювання екологічно чистого виробництва та споживання. Зокрема, податки на викиди CO₂, які накладаються на підприємства з високим рівнем забруднення, є важливим механізмом для скорочення вуглецевого сліду. Такий підхід не лише стимулює бізнеси до інвестицій в екологічно чисті технології, а й створює фінансові ресурси для підтримки "зелених" проектів, які сприяють охороні навколишнього середовища.

Підтримка використання відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні панелі, вітрові турбіни, геотермальні установки, є ключовою складовою "зеленої" фінансової політики. Інвестиції в ці технології допомагають знизити залежність від традиційних викопних енергоресурсів, таких як вугілля, нафта та природний газ, що не лише сприяє зменшенню забруднення атмосфери, але й забезпечує довгострокову енергетичну безпеку країни. Окрім цього, важливим аспектом є сприяння розвитку енергоефективних технологій у промисловості та житловому секторі, що дозволяє зменшити споживання енергії та знижує витрати на енергоресурси.

Фінансова політика також може сприяти розвитку екологічних інновацій через податкові пільги та субсидії для компаній, які займаються дослідженнями та розробками в сфері чистих технологій. Це включає надання підтримки для розробки нових екологічно чистих продуктів і послуг, а також для проектів, спрямованих на збереження біорізноманіття та екосистем, зокрема на програми відновлення природних територій та боротьби з деградацією земель. Завдяки такому підходу держава може не лише підтримувати розвиток екологічно безпечних виробничих процесів, але й сприяти розширенню екологічно чистих

секторів економіки, що забезпечують робочі місця і сприяють економічному зростанню.

Крім того, важливим аспектом є інтеграція екологічних стандартів у всі сфери економіки, зокрема через системи сертифікації та екологічного маркування продукції, що допомагає споживачам вибирати екологічно чисті продукти. Фіскальні стимули, які знижують податкове навантаження на екологічно відповідальні компанії, також можуть сприяти зміцненню екологічної відповідальності в бізнес-середовищі [19].

4. Довгострокове фінансування та стратегічне планування є важливими складовими ефективної фіскальної політики, спрямованої на забезпечення стабільного економічного зростання та сталого розвитку. Сутність цього підходу полягає у правильному спрямуванні фінансових ресурсів на пріоритетні напрямки, що дозволяє країні успішно модернізувати економіку та забезпечити конкурентоспроможність у глобальному середовищі. Одним із основних завдань фіскальної політики є фінансування інфраструктурних проектів, таких як розвиток транспортних мереж, будівництво доріг і мостів, модернізація енергетичних систем. Ці проекти не лише покращують умови для ведення бізнесу, але й значно підвищують якість життя громадян, створюючи необхідну базу для подальшого економічного зростання. Інвестиції в інфраструктуру дозволяють збільшити продуктивність, стимулюють підприємницьку діяльність, а також забезпечують нові робочі місця [20, с. 115-117].

Фіскальна політика також має бути спрямована на підтримку освітніх ініціатив та наукових досліджень, що є важливим чинником для розвитку інноваційних галузей економіки. Інвестиції в освіту й науку дозволяють створювати нові технології, покращувати кваліфікацію кадрів і забезпечувати сталий розвиток знань, необхідних для забезпечення високотехнологічного виробництва. Підтримка наукових інновацій, таких як нові дослідження в області

інформаційних технологій або біотехнологій, допомагає країні зберігати конкурентоспроможність і бути лідером на світовому ринку

Впровадження таких принципів фіскальної політики дає змогу країні не лише підтримувати економічну стабільність, але й сприяти розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку. Таким чином, стратегічне планування в межах фіскальної політики дозволяє здійснювати довгострокові проекти, які забезпечують економічний прогрес без ризику для фінансової стабільності [21].

5. Міжнародна співпраця та виконання глобальних зобов'язань є ключовими аспектами фіскальної політики, оскільки національні економічні та екологічні виклики в умовах глобалізації вимагають тісної координації між державами та міжнародними організаціями. У цьому контексті фіскальна політика має інтегруватися в глобальні зобов'язання щодо сталого розвитку, зокрема Цілі сталого розвитку ООН. Важливо, щоб національні уряди не лише забезпечували економічну стабільність усередині країни, але й сприяли глобальним ініціативам, орієнтованим на зменшення бідності, поліпшення рівня освіти та охорони здоров'я, а також покращення екологічної стійкості.

Фіскальні стратегії повинні бути спрямовані на виконання міжнародних зобов'язань у соціальній та екологічній сферах, що включає фінансування проектів у таких напрямках, як відновлювальна енергетика, захист довкілля та боротьба зі зміною клімату. Національні податкові та інвестиційні стратегії мають бути узгоджені з міжнародними стандартами для забезпечення підтримки міжнародних проектів, які знижують негативний вплив на довкілля та сприяють економічній рівності між країнами.

Одним з ключових інструментів є співпраця з міжнародними фінансовими установами, такими як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та інші, що можуть надати необхідні фінансові ресурси для країн, які прагнуть впроваджувати екологічні та соціальні проекти. Такі організації здатні

підтримати країни, що розвиваються, у досягненні глобальних цілей сталого розвитку, забезпечуючи фінансування інфраструктурних проєктів, екологічних інновацій та програм із подолання бідності.

Таким чином, фіскальна політика є важливим інструментом у забезпеченні сталого розвитку країни. Вона впливає на економічну стабільність, соціальну справедливість та екологічну стійкість, що є основними стовпами сталого розвитку. Ефективне управління державними фінансами сприяє не лише поточному економічному зростанню, але й довгостроковій фінансовій стабільності та покращенню якості життя громадян [22, 23].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1. Ретроспективний аналіз фіскальної політики України та її адаптації до цілей сталого розвитку

Фіскальна політика України з моменту здобуття незалежності зазнала значних трансформацій, спрямованих на створення ефективної системи бюджетно-податкового регулювання, яка б відповідала ринковій економіці. Важливим аспектом цього процесу було поступове пристосування до міжнародних стандартів, а також адаптація до викликів, пов'язаних із цільовими завданнями сталого розвитку.

Початок 90-х років: Формування основ фіскальної системи України. Після здобуття незалежності у 1991 році Україна успадкувала радянську фіскальну систему, яка була орієнтована на централізовану планову економіку. Основні елементи цієї системи відображали пріоритети командної економіки, зокрема акцент на оподаткуванні підприємств, а не громадян, та значну частку доходів від державного сектору. З переходом до ринкової економіки виникла необхідність радикального реформування фіскальної системи, щоб забезпечити державу необхідними ресурсами, підтримати макроекономічну стабільність і створити стимули для приватного сектору.

Основними джерелами доходів бюджету 1991–1992 років були: *податки, успадковані від радянської системи* (а саме податок на прибуток підприємств, який складав лівову частку доходів бюджету, оскільки більшість підприємств залишалися державними), *рентні платежі* (в основному стосувалися ресурсних галузей (нафта, газ, вугілля)), *податок з обороту* (був типовим для централізованих економік, але викликав значну деформацію цінових сигналів у ринкових умовах) [24].

У цілому, перехід до ринкової економіки вимагав впровадження податків, які були адаптовані до ринкових відносин:

- *податок на додану вартість (ПДВ)* - впроваджено у 1991 році, його ставка становила 28%. ПДВ став одним із ключових джерел доходів бюджету та забезпечував близько 20% доходів держави в цей період. Основною перевагою було те, що ПДВ відповідав європейській податковій практиці, що полегшувало інтеграцію України у світову економіку.
- *акцизний збір* – запроваджений для регулювання товарів із високою еластичністю попиту, таких як алкоголь, тютюн, паливо. Цей податок також відігравав фіскальну роль і використовувався для фінансування цільових програм (наприклад, дорожнього будівництва). Його частка у структурі доходів бюджету на початку 90-х становила близько 5–7%.
- *податок із доходів громадян* – було започатковано, але його частка в загальних доходах була незначною через низькі зарплати і домінування державного сектору [25, с. 35-51].

Формування фіскальної системи України в перші роки незалежності супроводжувалося низкою суттєвих викликів. Відсутність досвіду адміністрування ринкових податків значно ускладнювала впровадження таких ключових новацій, як ПДВ і акцизний збір, оскільки податкові органи не мали достатнього рівня професійної підготовки для ефективного адміністрування цих платежів. Ситуацію ускладнювала надзвичайно висока інфляція, яка у 1992 році перевищила 1000%, що призводило до знецінення доходів бюджету та робило фінансове планування майже неможливим. Система міжбюджетних відносин перебувала на етапі формування, через що місцеві бюджети залишалися фінансово залежними від центрального уряду, що стримувало фінансову автономію регіонів. Додатково, значна частина фіскальної системи базувалася на радянських підходах, таких як податок з обороту та надмірна централізація доходів, що не сприяло стимулюванню розвитку малого і середнього бізнесу та перешкоджало ринковій трансформації економіки.

У 1993 році в Україні розпочалася активна апробація та реформа податкової системи, спрямована на адаптацію до умов ринкової економіки. В

умовах економічної кризи та нестачі фінансових ресурсів Верховна Рада надала Кабінету Міністрів виняткові повноваження щодо ухвалення декретів із питань податків і бюджету. Це дозволило оперативно запроваджувати нові податкові норми, спрощуючи процес їх прийняття та уникнувши тривалих законодавчих процедур [26, с. 121-123].

Основні аспекти фінансової політики цього періоду:

- декрети як інструмент податкового регулювання. Було ухвалено низку декретів, які регулювали ключові аспекти оподаткування. Наприклад, встановлено правила справляння ПДВ, акцизного збору та інших податків, що заклало основу для функціонування податкової системи. Однак численні зміни у вигляді декретів створювали правову невизначеність і труднощі для бізнесу, оскільки податкове законодавство було нестабільним і часто змінювалося.
- початок стабілізації податкової бази. Зростання фінансового тиску на бізнес пояснювалося необхідністю наповнення бюджету в умовах гострої економічної кризи. Водночас уряд намагався зберегти баланс, аби не відлякати інвесторів, що спричинило появу пільгових режимів для окремих галузей.
- спроби децентралізації. Хоча місцеві бюджети залишалися значною мірою залежними від центрального, розроблялися механізми розподілу доходів від ключових податків (наприклад, ПДВ і акцизного збору) між центральним і місцевими рівнями [27, с. 55].

Фінансова політика в контексті уряду Л. Кучми (1992–1994). Як прем'єр-міністр, Леонід Кучма зіткнувся з викликами стабілізації економіки. Основна увага приділялася подоланню гіперінфляції та забезпеченню функціонування бюджетної системи. Політика Кучми характеризувалася спробами провести структурні реформи, зокрема скоротити видатки, стимулювати промислове виробництво та створити умови для залучення іноземних інвестицій. Для цього здійснювалася реструктуризація податкового

навантаження на ключові галузі економіки, як, наприклад, металургія та енергетика.

Серйозне реформування фіскальної системи України відбулося в середині 90-х років, зокрема в 1995–1996 роках, коли було здійснено значні зміни до податкового та бюджетного законодавства. Ці реформи мали на меті адаптацію економіки України до ринкових умов і забезпечення стабільності державних фінансів після здобуття незалежності.

Ключовими змінами та етапами реформування в 1995-1996 роках були: *перехід до більш ринкової системи оподаткування* (у 1995–1996 роках відбулося запровадження таких інститутів, як податок на прибуток юридичних осіб, а також удосконалення системи акцизних зборів, ПДВ та інших податків, що дозволяло стимулювати бізнес до більшої прозорості та офіційної діяльності); *реформа місцевих бюджетів і децентралізація* (почалися зміни до системи міжбюджетних відносин. Це дозволяло місцевим органам влади зберігати більшу частину податкових надходжень, що забезпечувало зростання місцевих бюджетів. Однак, на відміну від централізованої радянської системи, місцеві бюджети залишалися значною мірою залежними від рішень центрального уряду); *зміни в доходах і витратах бюджету* (збільшилися доходи державного бюджету, що було результатом введення нових податків і покращення збору податків. Це дозволило уряду забезпечити більш стійке фінансування державних видатків. Водночас, незважаючи на збільшення доходів, система витрат все ще залишалась значною мірою радянською, тобто орієнтованою на великі державні субсидії для окремих галузей, зокрема для промисловості та агропромислового комплексу, що гальмувало процеси структурних перетворень); *спроби стабілізації фіскальної політики* (у ці роки уряд намагався стабілізувати бюджетну ситуацію за допомогою фіскальної політики, яка включала зниження інфляції, обмеження дефіциту бюджету та залучення іноземних інвестицій. Однак ці заходи мали обмежений ефект через слабкість економічних інститутів, високий рівень корупції та складнощі в адмініструванні нової податкової

системи); інфляція і бюджетні труднощі (під час реформування в середині 90-х років Україна переживала складний економічний період з високою інфляцією та дефіцитом бюджету. У 1995 році інфляція перевищила 100%, що ускладнювало реальне фінансування державних видатків, а також посилювало фінансові труднощі для населення та бізнесу. Проте завдяки фіскальним і монетарним реформам вдалося знизити рівень інфляції до більш контрольованого рівня до 1996 року) [28, с. 82-86].

У 1998 році в Україні було здійснено низку значних реформ у податковій системі, що стали важливим етапом у процесі формування фіскальної політики країни після набуття нею незалежності. Ці зміни, зокрема в оподаткуванні прибутку та ПДВ, а також запровадження спрощеної системи оподаткування, мали за мету модернізацію податкової системи та адаптацію до потреб ринкової економіки.

1. У 1998 році було внесено суттєві зміни до податку на прибуток і ПДВ, що значно спростило процедури оподаткування та зробило їх більш прозорими.

Податок на прибуток: зміни в оподаткуванні прибутку включали зниження ставки податку та перехід до більш простих правил для підприємств. Це було зроблено для того, щоб заохотити бізнес до легалізації прибутків, а також стимулювати інвестиції в економіку. Крім того, була спрощена система обчислення податку на прибуток для малих підприємств, що дозволило зменшити адміністративні витрати.

Податок на додану вартість (ПДВ): у 1998 році було вдосконалено адміністрування ПДВ, зокрема, знижено ставки та спрощено механізм повернення податку. Зміни в ПДВ сприяли зменшенню податкового тиску на підприємства та забезпечили більшу стабільність у надходженнях до бюджету, одночасно спрощуючи адміністрування.

2. У 1998 році було введено спрощену систему оподаткування для малих підприємств, яка дозволяла зменшити адміністративне навантаження та

спростити обчислення податків. Система передбачала єдиний податок, що замінив низку інших податків для малого бізнесу, таких як ПДВ, податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб. Це дозволило малим підприємствам знизити витрати на податкове адміністрування та зменшити податкове навантаження. Запровадження цієї системи стало важливим кроком у підтримці розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, оскільки знижувало бар'єри для входу на ринок і стимулювало підприємництво. Водночас, спрощена система оподаткування стала важливим елементом у податковій реформації, орієнтованій на зростання підприємницької активності та економічного розвитку.

3. Реформи 1995–1998 років у податковій системі стали частиною більш широкого процесу формування фіскальної політики України в період її незалежності. Після здобуття незалежності Україна зіткнулася з необхідністю створення нової системи державних фінансів, яка відповідала б умовам ринкової економіки. До 1998 року податкова система базувалася на фрагментарних підходах, багато податків були успадковані від радянської системи [29, с. 19-34].

У 2000 році в Україні був прийнятий Закон №2181 "Про порядок погашення податкових зобов'язань" [30], який мав великий вплив на податкові відносини в країні. Закон визначав чіткий порядок погашення податкових зобов'язань платниками податків перед державою, регулюючи відносини між платниками податків та податковими органами. Введення цього закону стало важливим кроком у формуванні правової бази для регулювання податкових відносин, сприяючи стабільності та передбачуваності податкової політики.

Основні положення закону:

- ◆ регулювання відносин з податковими органами: закон визначав чіткий порядок сплати податків, а також процедуру розрахунків у випадку невиклати податків.

- ◆ податкові зобов'язання та заборгованість: встановлено чіткі правила щодо визнання та погашення податкових зобов'язань, що забезпечувало правильність і своєчасність нарахування податків.
- ◆ важливість законодавчої стабільності: цей закон мав значення для створення стабільних і зрозумілих умов для ведення бізнесу, оскільки платники податків могли точно знати, які правила діяли в їх відносинах з податковими органами.

Цей закон став одним із ключових кроків для вдосконалення податкової адміністрації та сприяв ефективнішому збору податків, підвищуючи рівень взаємодії держави і платників податків [30].

У 2001-2002 роках Україна продовжувала впровадження реформ у податковій та фіскальній системі. Ці роки були важливими для стабілізації податкової системи та створення умов для розвитку підприємництва.

1) Податкова реформа – у ці роки активно готувалися зміни в Податковому кодексі, які мали сприяти зниженню податкового навантаження на бізнес. Водночас, для малого та середнього бізнесу залишалися важливими питання адміністративного спрощення та створення стимулів для інвестиційної активності.

2) Розширення податкової бази – влада почала більше уваги приділяти розширенню податкової бази через вдосконалення механізмів оподаткування, а також через заходи, спрямовані на скорочення тіньового сектора економіки [31, с. 1-7].

У період 2003-2005 років продовжувався процес вдосконалення податкової системи. Зокрема, було введено ряд ініціатив, спрямованих на забезпечення стабільності державних фінансів. В першу чергу, це стосувалось податкової інспекції та контролю, адже з 2003 року було посилено контроль за сплатою податків, зокрема, через модернізацію податкових інспекцій і вдосконалення механізмів збору податків. Водночас відбувався процес збільшення рівня

прозорості в податковій сфері. Також в цей період уряд зосередився на стабілізації податкової системи, намагаючись мінімізувати фіскальні ризики та забезпечити стабільні надходження до державного бюджету [32].

В 2006 році було впроваджено програмно-цільовий метод бюджетування, що стало важливим кроком у реформуванні бюджетного процесу і формуванні ефективної фіскальної політики.

Програмно-цільове бюджетування (ПЦМ) передбачало перехід до бюджетування, орієнтованого на досягнення конкретних результатів. Це дозволило зосередити витрати бюджету на пріоритетних сферах, а також підвищити ефективність використання бюджетних коштів. Цей крок був частиною стратегічного плану з інтеграції України в міжнародну економічну спільноту, оскільки програмно-цільове бюджетування є стандартом в багатьох країнах, зокрема в ЄС. Запровадження ПЦМ дало змогу уряду більш ефективно розподіляти бюджетні кошти, сприяючи зменшенню бюрократичних процедур та підвищенню ефективності використання державних ресурсів. Завдяки цій реформі, бюджетні кошти стали витрачатися на основі чітких цілей і завдань, що дозволяло забезпечити більшу відповідальність за результатами діяльності урядових органів [33, с. 57-63].

У період з 2007 по 2009 рік в Україні продовжувалися реформи податкової та фіскальної системи, що сприяли розвитку економіки і підвищенню стабільності державних фінансів.

2007 рік — Реформа у сфері адміністрування податків. У цей період почався процес підвищення ефективності адміністрування податків. Була розроблена стратегія з модернізації податкових органів, що включала в себе впровадження нових інформаційних технологій для збору податків та покращення комунікації між платниками податків і податковими органами.

2008 рік — Світова фінансова криза та її вплив на фіскальну політику. Глобальна фінансова криза мала значний вплив на економіку України. В умовах

фінансової нестабільності уряд був змушений запроваджувати заходи щодо стабілізації економічної ситуації. Одним із таких кроків було тимчасове зниження ставок податків для підтримки бізнесу, зокрема для малого і середнього підприємництва. Також розпочався процес вдосконалення механізмів оподаткування для зменшення тіньового сектору.

2009 рік — Підготовка до реформування податкової системи. У 2009 році уряд активно працював над розробкою нових податкових ініціатив для створення більш стабільної та ефективної фіскальної системи. Було розпочато обговорення основних напрямків податкової реформи, включаючи зниження податкового навантаження для підприємств, а також спрощення податкових процедур для малого і середнього бізнесу [34, с. 11-17].

У 2010 році в Україні було ухвалено Податковий кодекс України, який став важливим етапом у реформах фіскальної системи [35]. Прийняття Кодексу дозволило сформулювати нові правила для оподаткування, сприяючи більш стабільному та передбачуваному фінансовому середовищу в країні.

Основні зміни, запроваджені Податковим кодексом:

1. Скасування податкових роз'яснень — однією з ключових змін, що були запроваджені Податковим кодексом, стало скасування системи податкових роз'яснень. Раніше ці роз'яснення надавалися податковими органами, але вони часто були суперечливими та непрозорими. Скасування цієї практики мало на меті зменшити адміністративний тиск на бізнес та забезпечити більш чітке та однозначне застосування податкового законодавства.

2. Уніфікація податкових правил — Кодекс ввів систему єдиних податкових правил, які стали зрозумілими та однаковими для всіх платників податків. Це включало зміни в механізмах нарахування та сплати податків, а також удосконалення процедур адміністрування податків.

3. Оподаткування підприємств та фізичних осіб — Кодекс також встановив нові правила для оподаткування юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців,

зокрема, змінювались ставки податків на прибуток та податок на додану вартість (ПДВ).

4. Зміни в системі податкових пільг – Податковий кодекс також скасував низку пільг для підприємств, що дозволяло забезпечити більш рівні умови для всіх учасників економічної діяльності [35].

Таким чином, прийняття Податкового кодексу в 2010 році стало завершенням етапу глибоких реформ у податковій системі України. Це був важливий крок у формуванні більш стабільної, прозорої та передбачуваної фіскальної політики, що сприяло економічному розвитку, підвищенню інвестиційної привабливості та покращенню бізнес-клімату. Зміни, запроваджені кодексом, стали основою для подальших реформ у фіскальній політиці України, що тривають і до сьогодні. Після прийняття Податкового кодексу в 2010 році, в Україні розпочався етап стабілізації податкової системи, що мало важливе значення для формування стійкої фіскальної політики.

2011-2013 роки — Удосконалення податкової системи та адміністрування податків. В ці роки продовжувалися поступові зміни в податковій системі. Була реалізована програма податкової амністії, яка дозволила легалізувати доходи, що зберігались поза системою оподаткування. Також проводилась активна робота щодо спрощення адміністрування податків, зокрема через автоматизацію процесів збору податків і покращення взаємодії з бізнесом.

2012 рік — Підвищення податкового навантаження на деякі види діяльності. У 2012 році уряд знову звернувся до питання підвищення податкових ставок. Було введено нові податки на деякі види діяльності (зокрема, екологічний податок та податок на майно), що частково збільшило фіскальні надходження до бюджету.

2013 рік — Початок підготовки до зміни фіскальної політики. Наприкінці 2013 року в Україні розпочалася підготовка до нової фіскальної реформи, яка

мала включати в себе зміни до податкового законодавства, а також перегляд існуючих податкових пільг та ставок [36, с. 61-70].

2014 рік став переломним у контексті формування фіскальної політики України через зовнішні та внутрішні виклики, зокрема через анексію Криму Росією та початок війни на сході країни. Ці події мали серйозний вплив на економіку і фінансову ситуацію в країні. Конфлікт на сході країни, анексія Криму, а також зростання військових витрат значно вплинули на бюджет України. Війна призвела до втрат промислових підприємств, особливо в Донбасі, що знизило податкові надходження. Складність ситуації ускладнювалася високими витратами на оборону та безпеку, що потребувало перегляду фіскальної політики. В загалом, з початком війни уряд України був змушений збільшити фінансування оборонного сектору, що зумовило необхідність коригування видатків бюджету. У результаті частина соціальних програм і інфраструктурних проектів була відкладена або скорочена. Також у 2014 році Україна уклала угоду з Міжнародним валютним фондом (МВФ), що передбачала реформування податкової системи та покращення фіскальної дисципліни. Програма МВФ включала в себе заходи для стабілізації економіки, що, зокрема, передбачали підвищення податків і зниження бюджетних витрат. Це було необхідно для отримання фінансової допомоги. Після анексії Криму і початку військового конфлікту на Донбасі Україна опинилася в умовах економічної та фінансової кризи. Водночас, країна розпочала низку реформ, спрямованих на стабілізацію економіки, зокрема в податковій і фіскальній сферах [37, с. 1-10].

2015 рік — Фіскальна стабілізація та запровадження антикризових заходів. Вже в перші роки після 2014 року в Україні були запроваджені антикризові заходи для стабілізації економічної ситуації. Основними напрямками були: зміни в податковому законодавстві, зокрема підвищення ПДВ, введення нових податків, боротьба з тіньовою економікою, покращення адміністрування податків. Важливим кроком стало укладання угоди з Міжнародним валютним фондом (МВФ), що передбачала проведення структурних реформ.

2016 рік — Реформи та спрощення податкової системи. В Україні були здійснені важливі зміни в податковій системі, зокрема в рамках реформи податку на прибуток та ПДВ. Також було запроваджено спрощену систему оподаткування для малого та середнього бізнесу, що сприяло зростанню підприємницької активності.

2017 рік — Удосконалення податкової системи та боротьба з корупцією. Продовжувалася боротьба з корупцією в системі оподаткування, вводилися нові податкові механізми для зниження податкового навантаження на бізнес і залучення інвестицій. Водночас країна стикалася з необхідністю збільшення податкових надходжень для фінансування оборонних і соціальних програм [38, с. 114-122].

У 2018 році було започатковано нові підходи в адмініструванні податків, спрямовані на полегшення взаємодії між бізнесом та податковими органами, вдосконалення збору податків через цифрові платформи. Це мало на меті зниження тіньової економіки та покращення фіскальної дисципліни.

2019-2020 роки — Програми економічного відновлення. В умовах кризових явищ в економіці через війну та пандемію COVID-19, уряд впровадив низку антикризових заходів. Це включало запуск програм підтримки бізнесу та домогосподарств, зокрема через податкові канікули, пільги для певних галузей, а також субсидії для підприємств, які постраждали від пандемії.

У 2021 році продовжувалася робота над удосконаленням податкової системи, зокрема через інтеграцію нових технологій в адміністрування податків і вдосконалення електронних сервісів для платників податків [39, с. 64-70].

З початком повномасштабної війни в Україні, що розпочалась 24 лютого 2022 року, фіскальна політика країни зазнала значних змін. Найбільшим викликом стало забезпечення фінансування оборонних витрат, а також підтримка економіки в умовах активних бойових дій. Фіскальна політика 2022 року була спрямована на забезпечення фінансування збройних сил України та

інших важливих секторів економіки. Це вимагало оперативних змін у бюджеті та податковій системі, зокрема зміни в податкових пільгах для підприємств, що працюють у воєнний час, а також введення нових податків для фінансування державних витрат. У перші місяці війни уряд України тимчасово скасував або зменшив ставки деяких податків, таких як ПДВ, акцизи та інші, для зниження тягаря на бізнес і громадян. Зважаючи на значні економічні труднощі, Україна продовжила співпрацю з міжнародними фінансовими установами, зокрема МВФ та Світовим банком, для залучення фінансової допомоги та кредитів. Це також стало частиною фіскальної політики — отримання кредитів для покриття дефіциту бюджету та фінансування збройних сил. Період 2023-2024 років продовжує визначатися наслідками війни, але також і стратегічними кроками до відновлення економіки після важких років конфлікту. У ці роки Україна активно адаптує свою фіскальну політику до нових умов, що включають надзвичайно високі військові витрати, міжнародну фінансову допомогу, а також необхідність відновлення інфраструктури та економіки після бойових дій [40; 41, с. 5-18].

У 2023 році Україна продовжила збільшувати витрати на оборону, фінансуючи не лише армію, а й заходи з відновлення інфраструктури, зокрема в зонах активних бойових дій. Основні фіскальні зусилля були спрямовані на забезпечення стабільності у цих умовах, включаючи значні державні закупівлі для фронту. Україна також отримала значну міжнародну допомогу у вигляді кредитів та грантів від МВФ, Світового банку, Європейського Союзу, а також двосторонньої допомоги від країн-партнерів. Ці кошти використовувалися для покриття бюджету, що значно дефіцитний через високі військові витрати та економічні втрати від війни. У цілому, протягом 2023 року були продовжені податкові пільги для бізнесу в умовах воєнного стану. Зокрема, зменшення ставок податку на прибуток для малих і середніх підприємств, спрощення податкового адміністрування, а також звільнення від деяких податків і зборів для підприємств, які постраждали від війни [42].

2024 рік став важливим етапом в адаптації до нових умов після війни, зокрема щодо відновлення економіки та інфраструктури. Після активних бойових дій уряд України зосередився на залученні інвестицій у відновлення інфраструктури, модернізацію підприємств і впровадження нових технологій. Фіскальна політика знову фокусується на стабільності та розвитку економіки через інвестиційний клімат та поліпшення бізнес-середовища. У 2024 році значна увага також приділялася стимулюванню бізнесу через податкові послаблення, особливо для галузей, що займаються відновленням, будівництвом, енергетикою та інфраструктурою. Продовження реформ податкового адміністрування було важливим кроком у зменшенні корупції та покращенні ефективності збору податків. Україна і наразі продовжує впроваджувати реформи, що відповідають вимогам ЄС, зокрема щодо екологічної стійкості, що стало важливою частиною фіскальної політики, адже Україна готується до інтеграції в європейську економіку. Тому у цей період фіскальна політика України орієнтується на довгострокове відновлення, економічну інтеграцію з ЄС і сталий розвиток на тлі поствоєнних труднощів [43, с. 223-231].

2.2. Результативність фіскальної політики України у контексті забезпечення сталого розвитку на сучасному етапі

Фіскальна політика України завжди відігравала ключову роль у формуванні економічної стійкості, забезпеченні соціальної справедливості та підтримці екологічної стійкості. У контексті сталого розвитку ця політика набуває особливого значення, адже її ефективність визначає здатність держави досягати стратегічних цілей, визначених Цілями сталого розвитку ООН. Одним із важливих напрямів аналізу є оцінка динаміки доходів і видатків державного бюджету, що відображає пріоритети державної політики в економічній, соціальній і екологічній сферах.

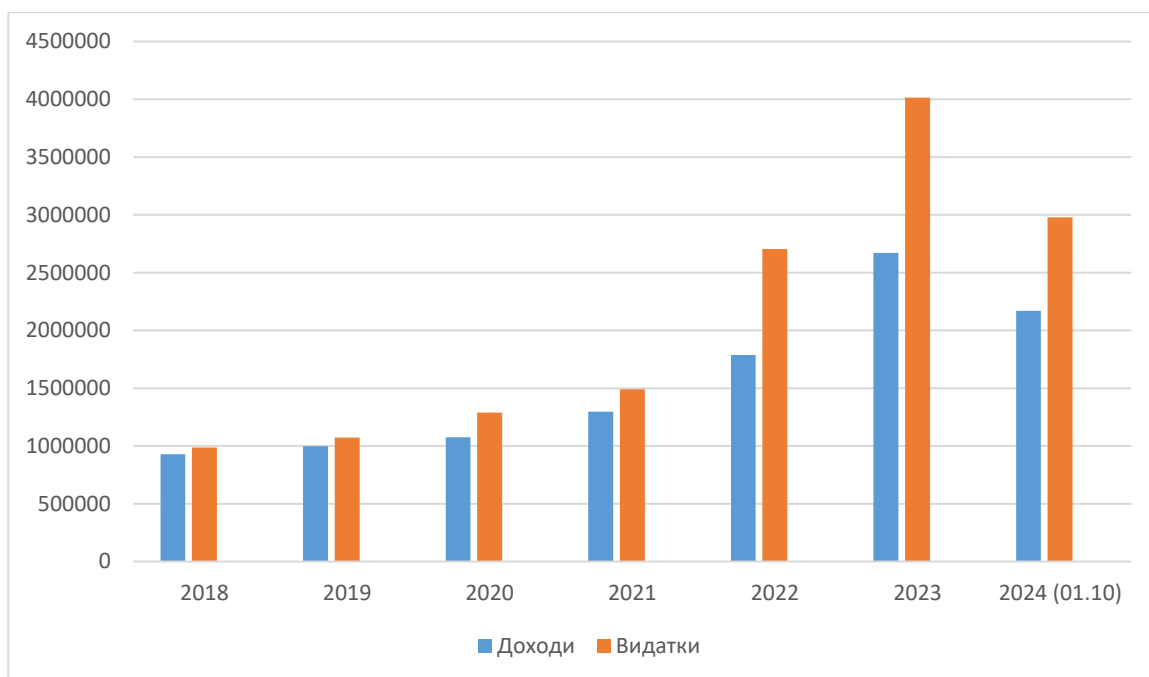

Рисунок 2.1 Динаміка доходів і видатків державного бюджету України, млн грн (2018–2024 роки)

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами Мінфіну [44])

Згідно з даними рисунку, спостерігається поступове зростання як доходів, так і видатків бюджету України протягом 2018–2024 років. Починаючи з 2022 року, видатки суттєво перевищують доходи, що, ймовірно, обумовлено впливом економічної кризи, пов'язаної з війною, та збільшенням фінансування соціальних і оборонних програм. Зокрема, у 2023 році обсяг видатків досяг рекордного рівня – понад 4 трильйони гривень, що майже вдвічі перевищує доходи. Така динаміка вказує на посилення бюджетного дефіциту та необхідність пошуку додаткових джерел фінансування для забезпечення стабільності економіки та підтримки соціальних програм.

Для глибшого розуміння впливу фіскальної політики на досягнення цілей сталого розвитку важливо оцінити доходи, видатки та дефіцит державного бюджету України у співвідношенні до валового внутрішнього продукту (ВВП). Такий підхід дозволяє проаналізувати структурні особливості бюджетної політики, зокрема її ефективність у мобілізації ресурсів та управлінні витратами, а також визначити, наскільки бюджетна політика була орієнтована на

забезпечення економічної стабільності. Таблиця 2.1 демонструє частку доходів, видатків та дефіциту бюджету у ВВП за період 2018–2024 років. Ці дані дозволяють виявити ключові тренди бюджетного планування та фінансових викликів, пов'язаних із кризовими явищами, такими як пандемія COVID-19, війна та економічна рецесія.

Таблиця 2.1

Доходи, видатки та дефіцит бюджету України у % до ВВП

Рік	Доходи (% до ВВП)	Видатки (% до ВВП)	Дефіцит бюджету (% до ВВП)
2018	26,08	27,70	-1,66
2019	25,12	26,99	-1,96
2020	25,66	30,71	-5,18
2021	23,75	27,30	-3,63
2022	34,43	52,12	-17,62
2023	40,87	61,40	-20,39

Джерело: складено автором на основі матеріалів Міністерства фінансів України [44]

Таким чином, аналіз динаміки доходів, видатків та дефіциту бюджету України у період 2018–2023 років показує важливі тенденції в фінансальній політиці країни. Протягом цього періоду доходи бюджету знижувалися з 26,08% ВВП у 2018 році до 23,75% у 2021 році, що свідчить про зниження здатності держави генерувати фінансові ресурси в умовах економічних викликів. Однак з 2022 року доходи різко зросли до 34,43% ВВП, що може бути зумовлено змінами в податковій політиці та збільшенням міжнародної допомоги через кризу, пов'язану з війною. Видатки бюджету, в свою чергу, демонструють значне зростання, особливо у 2022 та 2023 роках, коли витрати досягли рекордних рівнів: 52,12% ВВП у 2022 році та 61,40% ВВП у 2023 році. Це зростання обумовлено величезними витратами на оборону, соціальні програми та

підтримку економіки в умовах війни. Як результат, дефіцит бюджету значно зріс, досягнувши -17,62% ВВП у 2022 році і -20,39% ВВП у 2023 році, що свідчить про значне відставання доходів від видатків та високий рівень фінансової залежності від зовнішніх запозичень. Поглиблення дефіциту ставить під сумнів фіскальну стабільність країни, оскільки це збільшує боргове навантаження та ризикує погіршити кредитний рейтинг. Це підвищує витрати на обслуговування боргу в майбутньому, створюючи додаткові фінансові труднощі. Зростання видатків в умовах війни, зокрема на оборону та соціальну допомогу, є необхідним, але одночасно вимагає пошуку нових джерел фінансування та оптимізації витрат для зменшення дефіциту бюджету. Враховуючи ці фактори, Україні слід впроваджувати ефективні заходи щодо оптимізації бюджетної політики, диверсифікації доходів і зменшення дефіциту для забезпечення стабільності економіки в умовах глобальних і внутрішніх викликів.

Результативність фіскальної політики є ключовим індикатором її ефективності у досягненні цілей сталого розвитку, які об'єднують соціальні, економічні та екологічні аспекти. В сучасних умовах Україна, стикаючись із численними викликами, такими як економічна нестабільність, збройний конфлікт та соціальні проблеми, змушена адаптувати свою бюджетну політику до потреб сталого розвитку, враховуючи міжнародні стандарти, зокрема Цілі сталого розвитку ООН. Основними критеріями оцінки результативності є забезпечення економічного зростання, розвиток інфраструктури, підвищення якості життя населення через соціальні програми, а також мінімізація негативного впливу на довкілля через збільшення фінансування екологічних ініціатив. Особливу увагу слід приділити оцінці ефективності бюджетного планування, прозорості використання коштів та впливу фіскальної політики на добробут громадян і стан екосистем. Важливим є і регіональний аспект, зокрема роль місцевих органів влади, таких як Одеська міська рада, у реалізації цілей сталого розвитку через адаптацію фіскальної політики до потреб конкретних територій. У цьому контексті аналіз результативності фіскальної політики

дозволяє оцінити її внесок у сталий розвиток країни на сучасному етапі та окреслити напрями для вдосконалення.

Екологічні видатки є важливою складовою фіскальної політики держави, оскільки вони спрямовані на забезпечення сталого розвитку, збереження природного середовища та покращення якості життя населення. У контексті сучасних екологічних викликів, таких як зміна клімату, забруднення повітря, води та ґрунтів, ці витрати набувають особливого значення. За період 2018–2024 років спостерігається поступове зростання витрат на екологічні програми, особливо після 2020 року, коли екологічна політика стала одним із пріоритетів уряду та місцевих органів влади. Це зростання можна пояснити підвищенням екологічних викликів, таких як зміна клімату, забруднення повітря та води, а також вимогами міжнародних угод.

На державному рівні екологічні інвестиції були спрямовані на модернізацію систем водопостачання, покращення управління відходами та розвиток відновлювальних джерел енергії. На місцевому рівні (включаючи Одесу) акцент зроблено на озелененні міських територій, покращенні якості повітря та скороченні викидів парникових газів [45, 46].

Екологічні податки є важливим джерелом надходжень для фінансування природоохоронних заходів. За цей період частка екологічних податків у формуванні бюджету поступово зростала, що свідчить про покращення адміністрування цих платежів та зростання свідомості платників. У 2018 році екологічні податки становили близько 1,2% доходів бюджету, тоді як у 2023 році ця частка зросла до 2,1%. На місцевому рівні надходження від екологічних податків дозволили профінансувати значну частину програм із управління відходами та підтримки екологічних ініціатив.

Таблиця 2.2

Витрати на екологічні програми у загальному бюджеті міста

Рік	Загальні видатки, млн грн	Екологічні видатки, млн грн	% від загальних видатків
2018	985842,0	15000	1,52
2019	1072891,5	16000	1,49
2020	1288016,7	18000	1,40
2021	1490258,9	20000	1,34
2022	2705423,3	25000	0,93
2023	4014418,1	30000	0,75
2024 (план)	2977706,3	35000	1,18

Джерело: складено автором за матеріалами [47]

Отже, аналіз витрат на екологічні програми у загальному бюджеті міста за період 2018–2024 років показує загальну тенденцію до зменшення частки екологічних видатків у бюджеті, незважаючи на збільшення суми екологічних витрат у абсолютних величинах. В 2018 році частка екологічних витрат становила 1,52% від загальних видатків, що з часом знизилося до 0,75% у 2023 році. Це свідчить про поступове зменшення уваги до екологічних програм в умовах зростання загальних витрат бюджету, хоча абсолютні суми на екологію збільшувались з 15 000 млн грн у 2018 році до 30 000 млн грн у 2023 році. В 2024 році, згідно з планом, передбачено зростання екологічних витрат до 35 000 млн грн, однак частка екологічних витрат у загальних видатках залишатиметься на низькому рівні – 1,18%. Це вказує на те, що, хоча інвестиції в екологію збільшуються, їхній відсоток у загальному бюджеті не відповідає вимогам сталого розвитку, і можуть потребувати коригування для забезпечення ефективнішого фінансування екологічних ініціатив.

Незважаючи на зростання абсолютних величин фінансування екологічних програм, зменшення їх частки у загальних видатках бюджету свідчить про недостатню інтеграцію екологічних пріоритетів у загальну фіскальну політику. Така тенденція може ускладнити досягнення екологічних цілей сталого розвитку, що потребує більш системного підходу до бюджетного планування.

Водночас важливим компонентом сталого розвитку є соціальні видатки, які спрямовані на покращення добробуту населення, зниження рівня бідності, забезпечення доступу до якісної освіти та медицини. Вони є ключовим елементом досягнення соціальної справедливості та формування людського капіталу, який є основою економічного зростання. Тож проаналізуємо, як соціальні видатки сприяють реалізації цілей сталого розвитку та які виклики виникають у цьому напрямі.

Результативність соціальної політики є визначальним чинником підвищення якості життя населення, особливо в умовах соціально-економічних викликів, які переживає Україна. Вона відображає здатність держави ефективно реагувати на нагальні потреби громадян, зменшувати нерівність і забезпечувати стійкість соціальної сфери. Видатки на соціальні програми, такі як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та інші, забезпечують підтримку вразливих категорій громадян, стимулюють розвиток людського капіталу та створюють можливості для інтеграції найбільш незахищених верств населення у соціально-економічне життя. Збільшення видатків на ці програми свідчить про пріоритетність соціальних питань у фіскальній політиці держави, що сприяє формуванню більш гармонійного суспільства та стабільного економічного розвитку. Проте їхній реальний вплив на якість життя населення потребує ретельного аналізу та оцінки. Позитивні зрушення у соціальних показниках, таких як рівень зайнятості, доступ до медичних та освітніх послуг, рівень доходів та добробуту населення, є основними індикаторами ефективності витрат на соціальні програми.

Зокрема, важливо враховувати, як соціальна політика впливає на скорочення бідності, зменшення регіональних диспропорцій, підвищення якості освіти та медицини, а також створення умов для рівного доступу до базових суспільних благ. Крім того, увага до розвитку соціальної інфраструктури та підтримка інновацій у соціальній сфері є важливими складовими, які забезпечують довгостроковий ефект від видатків на соціальні потреби.

Аналіз динаміки цих видатків у поєднанні зі зміною ключових соціальних показників дозволяє не лише оцінити ступінь відповідності соціальної політики потребам суспільства, але й визначити напрями її оптимізації. Це особливо важливо в контексті досягнення цілей сталого розвитку, які передбачають зменшення бідності, забезпечення якісної освіти, зміцнення здоров'я населення та створення умов для економічної мобільності громадян. У сукупності ці заходи сприяють формуванню більш соціально орієнтованої моделі державного управління, яка відповідає викликам сучасності та забезпечує стійкий розвиток країни [48].

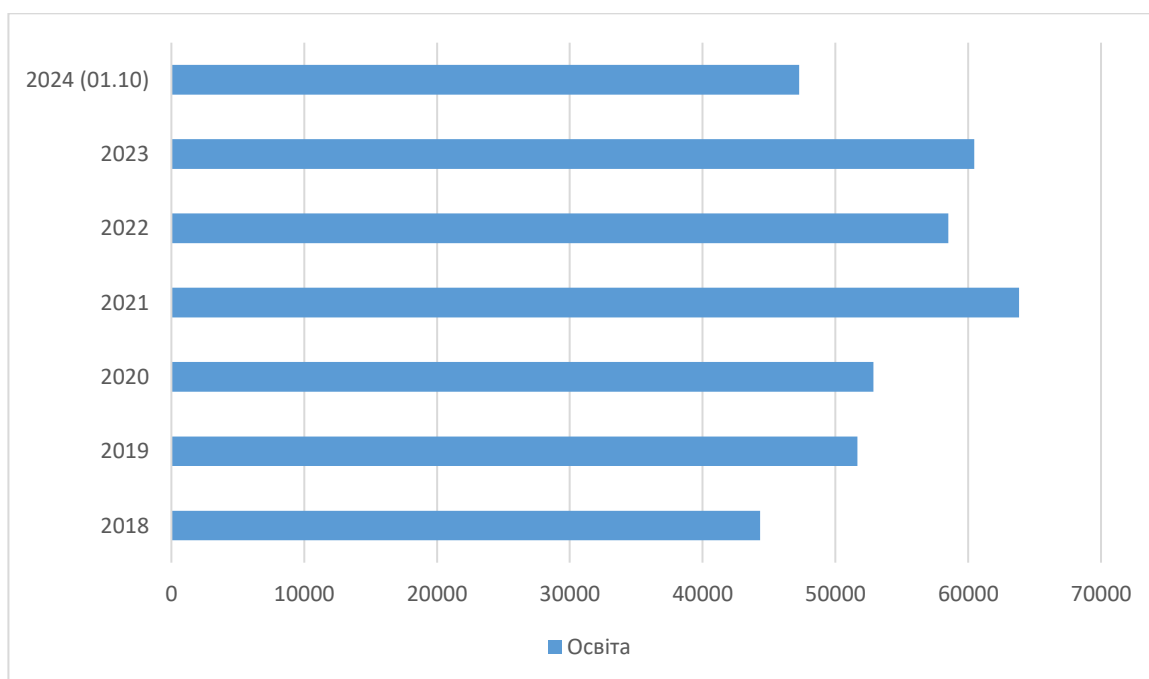

Рис. 2.2 Видатки на освіту в Україні в період 2018-2024 років (в млн грн)

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами Мінфіну [49, 50])

Отже, аналізуючи таблицю щодо видатків на освіту за період 2018–2024 років, можна побачити загальне зростання фінансування цієї сфери до 2021 року. Видатки на освіту збільшилися з 44 323,4 млн грн у 2018 році до 63 837,1 млн грн у 2021 році, що свідчить про зростання інвестицій у сектор освіти, особливо в умовах потреби в реформуванні та оновленні інфраструктури. Однак, у 2022 році фінансування знизилося до 58 508,1 млн грн, що, ймовірно, відбулося через економічні труднощі та вплив війни. У 2023 році витрати на освіту трохи

збільшилися до 60 452,2 млн грн, але в 2024 році знову знизилися до 47 274,9 млн грн, що може свідчити про скорочення бюджету через кризу. Це вказує на необхідність перегляду пріоритетів у фінансуванні освіти в умовах економічної нестабільності та дефіциту бюджету.

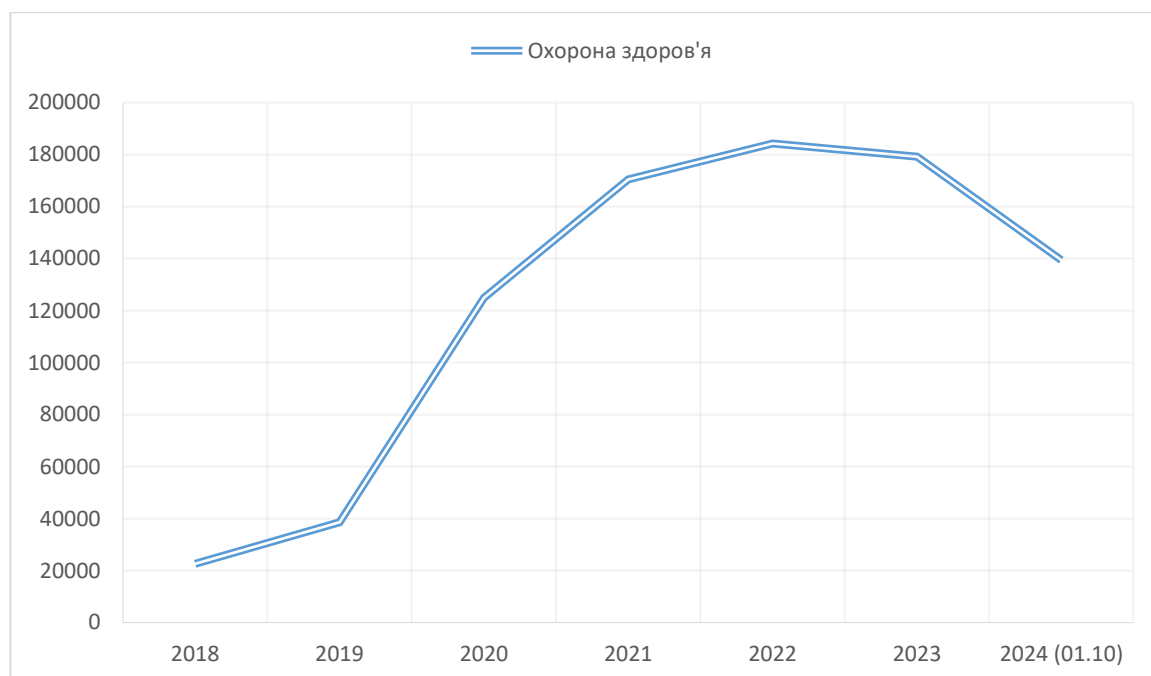

Рис. 2.3 Видатки на охорону здоров'я в Україні в період 2018-2024 років (в млн грн)

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами Мінфіну [49, 50])

Таким чином, можна побачити значне зростання фінансування цієї сфери, особливо з 2020 року, що пов'язано з пандемією COVID-19 та необхідністю збільшення витрат на медичну систему. Видатки зросли з 22 617,9 млн грн у 2018 році до 124 925,3 млн грн у 2020 році, що відображає надзвичайні заходи для боротьби з пандемією. У 2021 році ці витрати ще більше збільшились, досягнувши 170 505,2 млн грн, і залишалися високими у 2022 році (184 267,8 млн грн) через продовження боротьби з пандемією та потреби в реабілітації медичної системи. Однак у 2023 році видатки на охорону здоров'я дещо знизились до 179 258,2 млн грн, а в 2024 році очікується подальше зменшення до 139 434,1 млн грн, що, ймовірно, пов'язано з економічними труднощами та оптимізацією витрат.

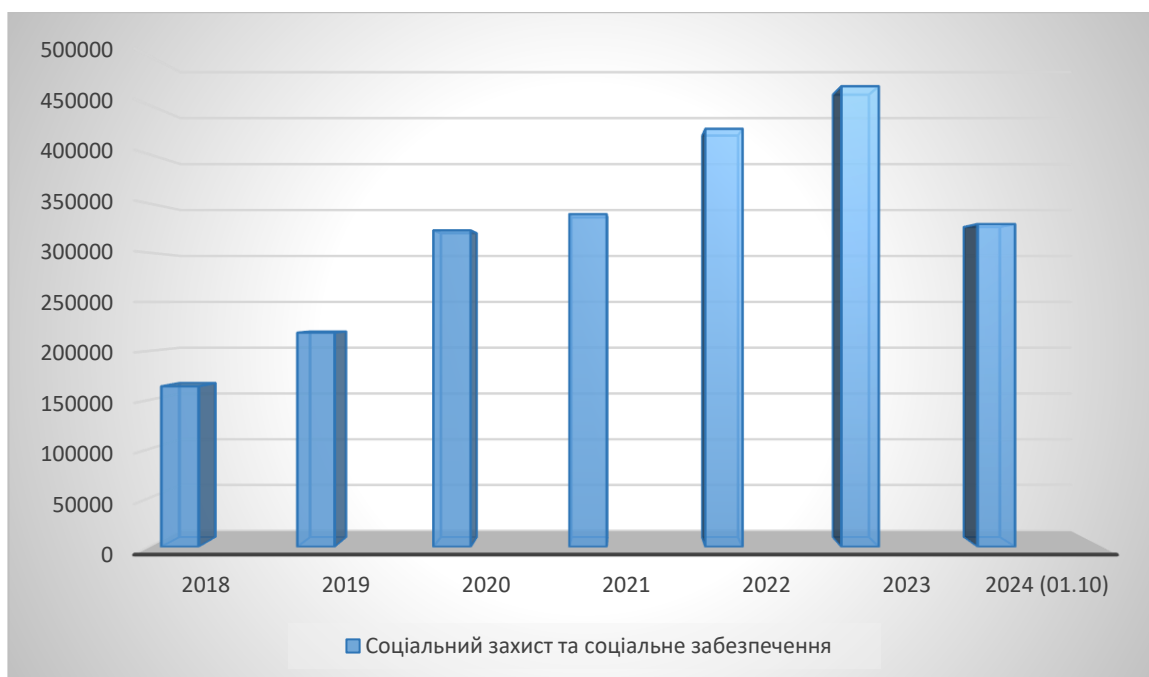

Рис. 2.4 Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні в період 2018-2024 років (в млн грн)

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами Мінфіну [49, 50])

Аналізуючи даний рисунок, спостерігається значне збільшення фінансування цієї сфери, зокрема у 2020 році, коли витрати зросли до 322 720,3 млн грн через пандемію COVID-19 та необхідність надання підтримки у вигляді соціальних виплат. Протягом наступних років фінансування продовжувало збільшуватись, досягнувши 425 987 млн грн у 2022 році та 469 251,2 млн грн у 2023 році, що свідчить про збереження високих витрат на соціальні програми у контексті економічних труднощів та війни. Однак на 2024 рік передбачено значне зниження видатків до 329 169,2 млн грн, що може бути пов'язано з оптимізацією бюджетних витрат у зв'язку з економічними викликами та необхідністю пріоритетного фінансування інших секторів, таких як оборона та відновлення економіки.

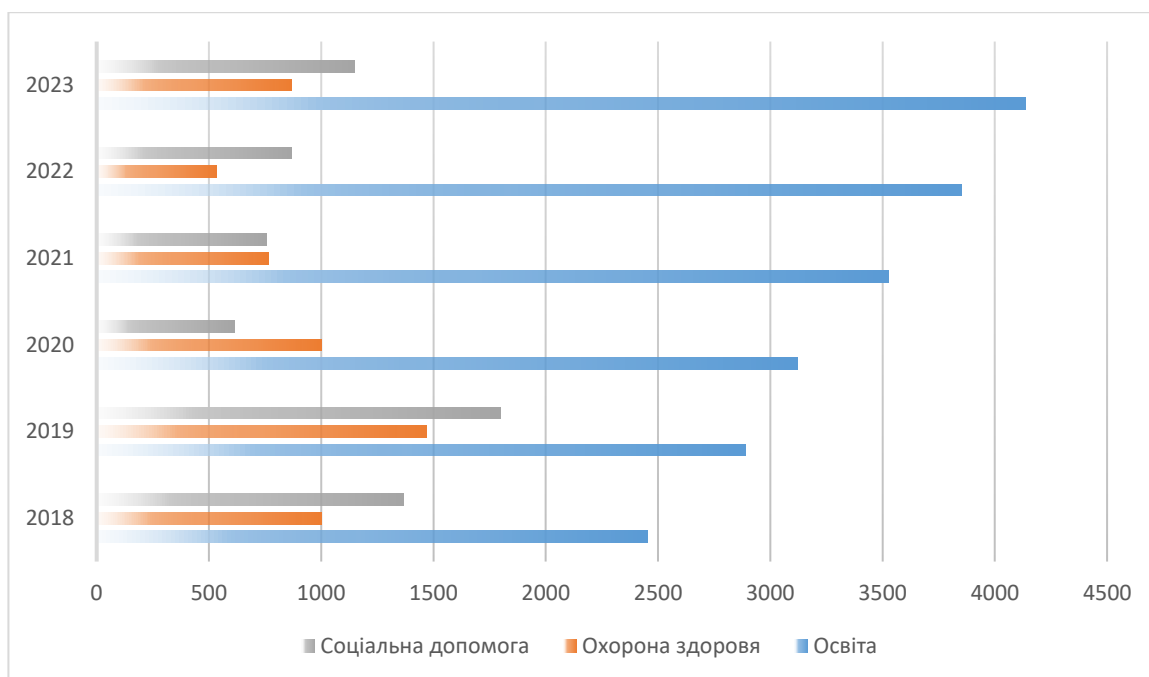

Рис. 2.5 Аналіз витрат на освіту, охорону здоров'я та соціальну допомогу в контексті Одеської міської ради за період 2018–2023 років

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [47])

Таким чином, витрати на освіту збільшувались з 2452,2 млн грн у 2018 році до 4134,7 млн грн у 2023 році, що свідчить про значне зростання фінансування цієї сфери. Однак витрати на охорону здоров'я коливались: з 1001,3 млн грн у 2018 році вони досягли максимуму в 1468,8 млн грн у 2019 році, але згодом зменшились до 869,7 млн грн у 2023 році, що може свідчити про оптимізацію або зміщення пріоритетів фінансування. Витрати на соціальну допомогу збільшились з 1366,9 млн грн у 2018 році до 1146,7 млн грн у 2023 році, проте зменшення видатків у 2020–2022 роках і зростання у 2023 році вказує на нерівномірність вкладу в цю сферу. Загалом, найбільше зростання фінансування спостерігається у сфері освіти, що може відображати пріоритети в освітніх ініціативах.

Важливо зазначити, що досягнення сталого розвитку потребує не лише соціальних інвестицій, але й активного розвитку інфраструктури. Інфраструктурні проекти відіграють ключову роль у стимулюванні економічного зростання, підвищенні якості життя населення та створенні умов для стійкого

розвитку регіонів. Розглянемо, як фінансування інфраструктурних проєктів впливало на реалізацію стратегічних цілей у період 2018–2024 років.

Фінансування, зокрема у сфері будівництва та регіонального розвитку, є важливим чинником забезпечення сталого розвитку, економічного зростання та покращення якості життя населення. Інвестиції у транспортну, соціальну та комунальну інфраструктуру сприяють розвитку регіонів, створюють нові робочі місця та підвищують конкурентоспроможність територій. Особливо актуальним є фінансування будівництва житлових і громадських об'єктів, модернізація інженерних мереж та реалізація програм з оновлення регіональної інфраструктури. Ці проєкти не лише підтримують економічну активність, а й сприяють інтеграції регіонів, підвищують мобільність населення та стимулюють інвестиційні потоки. Аналіз витрат на будівництво та регіональний розвиток дозволяє оцінити, наскільки ефективно розподіляються бюджетні ресурси, чи відповідають ці витрати потребам громади та як вони впливають на досягнення стратегічних цілей сталого розвитку.

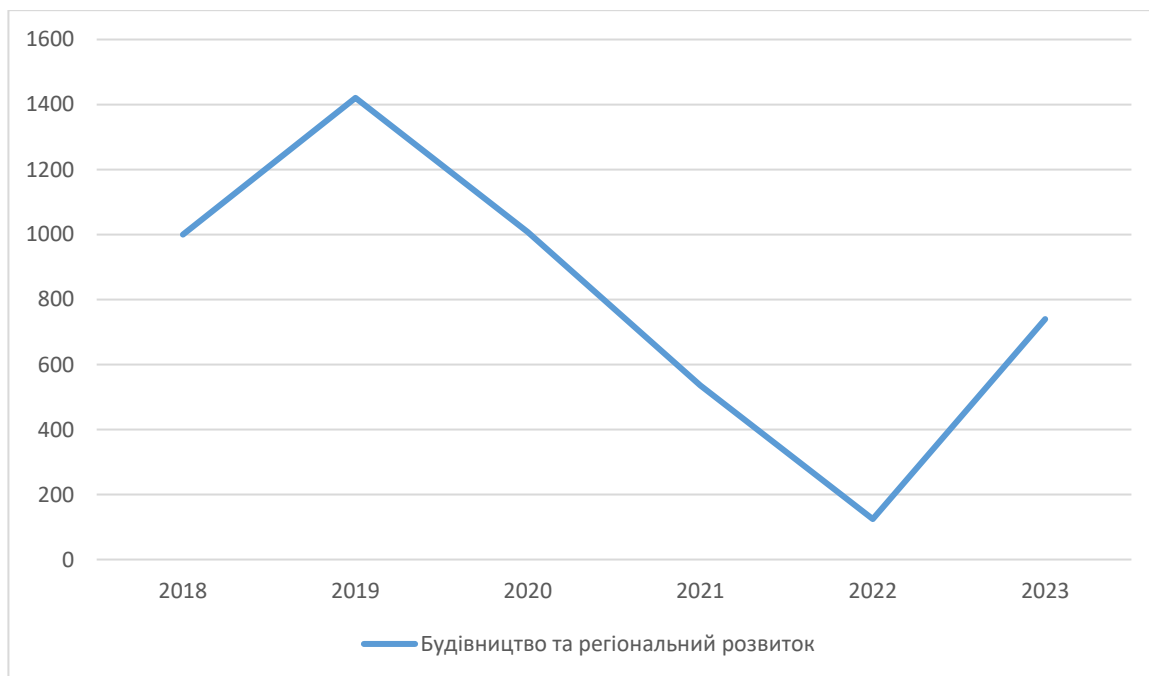

Рис. 2.6 Витрати на будівництво та регіональний розвиток Одеської міської ради у період 2018-2023 років

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [47])

Аналізуючи витрати на будівництво та регіональний розвиток у 2018–2023 роках, спостерігається значна варіативність у фінансуванні. У 2019 році було досягнуто найвищого рівня витрат – 1420,5 млн грн, що свідчить про активну реалізацію інфраструктурних проектів. Однак з 2020 року почалося поступове зниження фінансування, яке досягло мінімуму в 2022 році (124,5 млн грн). Це може бути пов'язано з впливом економічної кризи або пріоритетами бюджету в умовах військових та соціальних викликів. У 2023 році фінансування частково відновилося (740,2 млн грн), що свідчить про прагнення до покращення регіонального розвитку, хоча рівень залишається нижчим, ніж у 2018–2019 роках. Така динаміка вказує на нестабільність інвестицій у сектор будівництва, що може впливати на темпи інфраструктурного відновлення та сталого розвитку.

Рис. 2.7 Витрати на транспорт та транспорту інфраструктуру (період 2018-2023 рр.).

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [47])

Аналіз фінансування транспортної інфраструктури у 2018–2023 роках демонструє стабільне зростання витрат. У 2018 році цей показник становив 552,4 млн грн, але вже у 2019 році збільшився до 771,7 млн грн, а у 2020 році досяг 1031 млн грн, що може свідчити про реалізацію масштабних проектів у цьому

секторі. Незважаючи на тимчасове зниження до 831,6 млн грн у 2021 році, подальші роки характеризуються стійким зростанням фінансування, яке досягло максимуму у 2023 році — 1129,3 млн грн. Така динаміка свідчить про пріоритетність розвитку транспортної інфраструктури, що позитивно впливає на економічну активність, мобільність населення та екологічну стійкість міста.

Водночас, розвиток транспортної інфраструктури, як і інші сфери, має враховувати вимоги глобальних стандартів, що стосуються якості, безпеки та екологічності. Проаналізуємо, наскільки успішною є адаптація до міжнародних стандартів у різних секторах, зокрема в екології, соціальній сфері та інфраструктурних проектах, і як це впливає на виконання стратегічних завдань міста.

Адаптація української фіскальної політики до глобальних стандартів, зокрема до Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР), демонструє поступовий, але неоднозначний процес. ЦСР передбачають інтеграцію соціальних, економічних та екологічних аспектів у державну політику. Україна зробила певні кроки у цьому напрямку, зокрема через збільшення видатків на соціальні та екологічні програми. Проте рівень фінансування залишається обмеженим порівняно з європейськими стандартами.

Наприклад, середній рівень видатків на екологічні програми у 2018–2024 роках становив менше 2% від загальних бюджетних витрат, тоді як в країнах ЄС ця частка може сягати 4–6%. Соціальні видатки демонструють значний потенціал зростання, але все ще є недостатніми для досягнення стійкої соціальної інфраструктури. Водночас, відсутність належного рівня стратегічного планування та узгодження бюджетної політики з ЦСР обмежує її ефективність [51].

Для графічної візуалізації буде побудовано графік, який демонструє частки витрат на екологічні, соціальні та інші програми в загальній структурі бюджету

України (за даними 2018–2023 років). Графік дозволить візуально оцінити прогрес інтеграції ЦСР в українську бюджетну політику.

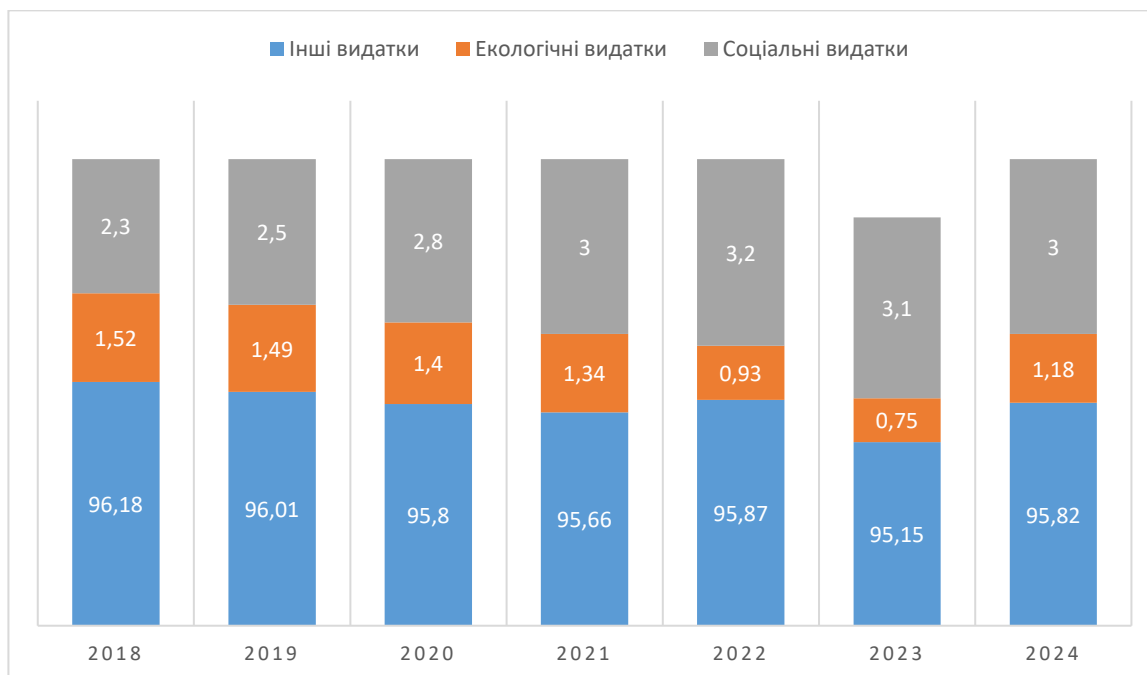

Рис. 2.8 Частка витрат на екологічні, соціальні та інші програми в загальній структурі бюджету України (за даними 2018–2023 років)

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами Мінфіну [49, 50])

Аналіз структури видатків бюджету України за період 2018–2024 років показує, що домінуючу частку займають інші видатки, які стабільно перевищують 95% загального обсягу. Це свідчить про значний акцент на загальні адміністративні, оборонні та інші статті бюджету, залишаючи меншу частку для соціальних і екологічних напрямів. Частка соціальних видатків демонструє поступове зростання з 2,3% у 2018 році до 3,2% у 2022 році, що відображає зусилля держави у підтримці населення, особливо в умовах соціально-економічних викликів. Проте у 2023–2024 роках спостерігається незначне зниження частки до 3% (план на 2024 рік), що може свідчити про обмеження ресурсів або зміщення пріоритетів фінансування. Водночас частка екологічних видатків демонструє стабільну тенденцію до зменшення: з 1,52% у 2018 році до мінімуму в 0,75% у 2023 році, із невеликим підвищенням до 1,18% у 2024 році (план). Це свідчить про недостатню інтеграцію екологічних цілей у бюджетну

політику, що не відповідає міжнародним рекомендаціям щодо сталого розвитку, зокрема Цілям ООН, які вимагають пріоритетного врахування екологічної безпеки. Відсутність значного фінансування екологічних програм може спричинити подальше загострення екологічних проблем, таких як забруднення довкілля, деградація природних ресурсів і зміна клімату, що вимагає термінового перегляду бюджетної політики. У цілому, така структура видатків потребує корекції для досягнення збалансованості між економічним розвитком, соціальною підтримкою населення та охороною довкілля, що сприятиме поступальному розвитку країни відповідно до світових стандартів.

Отже, на основі проведеного аналізу видатків бюджету Одеської міської ради та їх відповідності цілям сталого розвитку пропонується вдосконалення фіскальної політики через підвищення ефективності податкової політики шляхом залучення додаткових джерел доходів, таких як оптимізація податкового адміністрування та розширення бази місцевих податків. Водночас слід збільшити фінансування соціальних та екологічних ініціатив. Зокрема, для екологічних програм необхідно забезпечити їх стабільний приріст фінансування, що дозволить підтримати зусилля у сферах інфраструктури та охорони довкілля. Фінансування соціальних програм слід спрямувати на зменшення нерівності та підтримку вразливих категорій населення, поступово збільшуючи їх частку у видатках бюджету. Інфраструктурні витрати потребують акценту на реалізацію довгострокових проектів із розвитку транспорту, комунальних послуг і регіонального розвитку, щоб забезпечити зростання економічного потенціалу міста. Для цього важливо впроваджувати механізми прозорого планування та контролю, що дозволить досягти високої ефективності використання бюджетних коштів. Також слід посилити інтеграцію екологічних і соціальних цілей у бюджетну політику, враховуючи міжнародні стандарти сталого розвитку, зокрема Цілі ООН.

2.3. Мікро-, мезо- та макрорівневі аспекти фінансової політики сталого розвитку в Україні

На мікрорівні, в межах Одеської міської ради, фінансова політика має на меті підтримку сталого розвитку через реалізацію різноманітних місцевих ініціатив. Одним із важливих напрямів є підтримка малих підприємств, що сприяє розвитку місцевої економіки, створенню робочих місць і стимулюванню інвестицій у розвиток інфраструктури. Фінансова політика включає витрати на розвиток комунальних послуг, таких як водопостачання, каналізація, енергоефективність, а також надання пільг для впровадження зелених технологій і підтримки екологічних ініціатив, таких як розвиток відновлюваних джерел енергії та енергоефективних будівель.

Місцева податкова політика є важливим інструментом, який підтримує сталий розвиток на рівні громади. Це включає в себе створення сприятливих умов для інвестицій у місцеву екологічну інфраструктуру, зокрема, в проекти, що пов'язані з покращенням якості навколишнього середовища. Водночас фінансова політика орієнтована на соціальні ініціативи, що сприяють підвищенню якості життя мешканців громади, зокрема, через підтримку освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг [52].

Таким чином, фінансова політика на мікрорівні Одеської міської ради включає комплекс заходів, які сприяють економічному розвитку, соціальному прогресу та екологічній сталості, орієнтуючи громаду на досягнення цілей сталого розвитку в межах локальної політики.

Таблиця 2.3

Витрати на підтримку сталого розвитку на мікрорівні Одеської міської ради
(2018-2023)

Рік	Енергоефективність (млн грн)	Освіта (млн грн)	Охорона здоров'я (млн грн)	Соціальні ініціативи (млн грн)	Загальні витрати (млн грн)
2018	506,8	2301,5	1101,2	1502,6	5412,1
2019	630,6	2887,8	1468,8	1797,5	6784,7
2020	587,5	3119,2	1000,5	612,0	5319,2
2021	34,3	3623,5	895,6	754,8	5308,2
2022	34,3	3852,3	535,1	868,6	5290,3
2023	1793,5	4134,7	869,7	1146,7	7944,6

Джерело: складено автором за матеріалами [47]

Аналіз витрат на підтримку сталого розвитку на рівні Одеської міської ради за період 2018–2023 років дозволяє виділити кілька ключових тенденцій, що відображають зміни у пріоритетах бюджету та відповідність до цілей сталого розвитку.

1. Енергоефективність. Витрати на енергоефективність за цей період мали значну варіативність. У 2018 році вони становили 506,8 млн грн, зростаючи до 630,6 млн грн у 2019 році. Однак у 2020 році відбулося значне зменшення до 587,5 млн грн, що може бути пов'язано з економічними труднощами, спричиненими пандемією COVID-19. У 2021 та 2022 роках видатки на енергоефективність значно знизились, досягнувши мінімуму в 34,3 млн грн. Це свідчить про значне скорочення інвестицій у цей сектор на фоні обмежених фінансових ресурсів. Однак, у 2023 році витрати різко зросли до 1 793,5 млн грн, що може бути пов'язано з відновленням фінансування екологічних і енергоефективних ініціатив після значного скорочення бюджетних витрат у попередні роки.

2. Освіта. Витрати на освіту показують стійке зростання протягом аналізованого періоду, з 2301,5 млн грн у 2018 році до 4134,7 млн грн у 2023 році. Найбільше зростання було зафіксовано у 2021 році, коли витрати на освіту

досягли 3623,5 млн грн. Це може свідчити про увагу до покращення умов навчання та оновлення інфраструктури шкіл у місті. Однак, незважаючи на позитивну динаміку, витрати на освіту у 2020 році трохи знизились до 3119,2 млн грн, що можна пояснити загальною економічною ситуацією через пандемію.

3. Охорона здоров'я. Витрати на охорону здоров'я за цей період варіюються в залежності від зовнішніх факторів. Вони зросли з 1101,2 млн грн у 2018 році до 1468,8 млн грн у 2019 році, але у 2020 році значно знизились до 1000,5 млн грн через економічні труднощі, пов'язані з пандемією. У 2021 році витрати на охорону здоров'я зменшились ще більше, до 895,6 млн грн, що може вказувати на необхідність перерозподілу фінансових ресурсів в умовах кризових ситуацій. Проте, у 2023 році витрати знову збільшились до 869,7 млн грн, що свідчить про відновлення уваги до цієї сфери на фоні постпандемічної відбудови.

4. Соціальні ініціативи. Витрати на соціальні ініціативи демонструють зростання з 1502,6 млн грн у 2018 році до 1797,5 млн грн у 2019 році, що вказує на збільшення підтримки соціальних програм. Проте у 2020 році ці витрати значно зменшились до 612,0 млн грн, що можна пояснити зниженням фінансування через економічну кризу, викликану пандемією. З 2021 року витрати на соціальні ініціативи почали знову зростати, досягнувши 1146,7 млн грн у 2023 році, що вказує на відновлення соціальної підтримки після кризи.

5. Загальні витрати на сталий розвиток. Загальні витрати на сталий розвиток показують коливання, причому найбільше зростання відбулося у 2019 році (6784,7 млн грн). Це може бути пов'язано з розширенням бюджетних витрат на різні соціальні та інфраструктурні ініціативи. У 2020 році загальні витрати знизились до 5319,2 млн грн через економічні проблеми, пов'язані з пандемією. У 2021 році витрати знову зменшились до 5308,2 млн грн, але вже в 2023 році показник досяг 7944,6 млн грн, що свідчить про відновлення інвестицій у сталий розвиток після кризових років [52].

На мезорівні, тобто в межах Одеської області, фіскальна політика спрямована на підтримку та розвиток інфраструктурних та екологічних програм, що мають важливе значення для забезпечення сталого розвитку. Фінансування цих програм включає інвестиції в розвиток транспорту, будівництва, а також підтримку зв'язку та телекомунікацій [53].

Таблиця 2.4

Витрати на підтримку сталого розвитку на мезорівні Одеської області
(2018-2023)

Рік	Будівництво та регіональний розвиток (млн грн)	Транспорт та транспортна інфраструктура (млн грн)	Зв'язок та телекомунікації (млн грн)	Загальні витрати (млн грн)
2018	2345,6	1102,3	8,4	3456,3
2019	2870,9	1523,4	11,7	4406,0
2020	2014,8	2045,7	15,3	4075,8
2021	1257,6	1764,2	18,6	3040,4
2022	563,1	1947,2	22,7	2533,0
2023	1520,4	2367,5	24,1	3912,0

Джерело: складено автором за матеріалами [47]

Аналіз витрат на підтримку сталого розвитку на мезорівні Одеської області за період 2018–2023 років дозволяє оцінити динаміку інвестицій у різні сектори регіонального розвитку, такі як будівництво та регіональний розвиток, транспорт та інфраструктура, а також зв'язок та телекомунікації. Загальні витрати, що охоплюють ці напрямки, показують варіативність, зокрема через вплив економічних та соціальних факторів, таких як пандемія COVID-19 та необхідність перенаправлення фінансування на найбільш актуальні сфери.

1. Будівництво та регіональний розвиток. У період з 2018 по 2023 рік спостерігається загальна тенденція зменшення витрат на будівництво та регіональний розвиток у 2022 році, що становило лише 563,1 млн грн порівняно з 2345,6 млн грн у 2018 році. Це зниження може бути пов'язане з економічною ситуацією, зокрема з обмеженням ресурсів через пандемію COVID-19 та економічною нестабільністю. Водночас, в 2023 році витрати на цей напрямок зросли до 1520,4 млн грн, що свідчить про відновлення інвестицій у цей сектор.

2. Транспорт та транспортна інфраструктура. Цей напрямок є одним із основних для розвитку регіону, з постійним збільшенням витрат на інфраструктурні проекти. Витрати на транспорт та інфраструктуру значно зросли в 2020 році, досягнувши 2045,7 млн грн. Це є результатом активних інвестицій у модернізацію доріг, залізничних станцій, порти та інші транспортні мережі. У 2022 році спостерігається незначне зниження витрат у порівнянні з попереднім роком, що можна пояснити впливом економічної кризи, але у 2023 році витрати знову зросли до 2367,5 млн грн, що свідчить про повернення до активного розвитку транспорту.

3. Зв'язок та телекомунікації. Інвестиції в розвиток зв'язку та телекомунікацій в Одеській області мають сталу тенденцію до збільшення протягом аналізованого періоду. Витрати на цей сектор виросли з 8,4 млн грн у 2018 році до 24,1 млн грн у 2023 році, що відображає значне поліпшення інфраструктури комунікаційних мереж. Це є результатом потреби в покращенні доступу до інтернету та сучасних технологій у віддалених районах області, а також розвитку мобільного зв'язку.

4. Загальні витрати. Загальні витрати на сталий розвиток в Одеській області мали коливання в різні роки. Найвищий рівень загальних витрат спостерігався у 2019 році (4406,0 млн грн), коли область активно інвестувала в різноманітні проекти. У 2022 році загальна сума витрат знизилася до 2533,0 млн грн, що відображає фінансові труднощі, обумовлені зовнішніми факторами та внутрішніми кризами. Втім, в 2023 році спостерігається підвищення витрат до

3912,0 млн грн, що є ознакою відновлення економічної діяльності та реанімації інвестиційних процесів [53].

На макрорівні діяльність органів влади безпосередньо взаємодіє з національною фіскальною політикою, яка визначає загальні напрямки економічного розвитку, стабільності бюджету та реалізації цілей сталого розвитку. Місцеві бюджети, зокрема бюджети міст, є важливими складовими загальної економічної ситуації країни, оскільки вони не тільки відображають локальні фінансові потоки, а й є частиною загальнодержавної бюджетної системи.

Фінансування сталого розвитку на макрорівні активно здійснюється через місцеві податки та збори, що надходять до міських бюджетів, а також через субвенції та трансфери з державного бюджету. Державні органи влади використовують ці кошти для фінансування соціальних ініціатив, розвитку інфраструктури, підтримки екологічних та енергозберігаючих програм. Важливим елементом цієї взаємодії є спрямування фінансування на реалізацію проектів, які відповідають загальним цілям сталого розвитку країни, зокрема в сферах енергетики, транспорту, соціального захисту та екології [54].

Таблиця 2.5

Витрати на підтримку сталого розвитку на макрорівні (2018-2023)

Рік	Реверсна дотація (млн грн)	Субвенція з місцевого бюджету на виконання програм соц.- екон. розвитку регіонів (млн грн)	Інші субвенції з місцевого бюджету (млн грн)	Загальні витрати (млн грн)

Продовження Таблиці 2.5

2018	300,6	15,5	5,5	321,6
2019	305,0	18,7	-	323,7
2020	331,1	24,5	22,8	378,4
2021	125,8	36,8	13,4	176,0
2022	53,9	99,7	19,0	172,6
2023	231,3	849,9	6,8	1088,0

Джерело: складено автором за матеріалами [47]

Таблиця, що відображає витрати на підтримку сталого розвитку на макрорівні показує важливі зміни в фінансуванні реверсної дотації, субвенцій з місцевого бюджету на виконання програм соціально-економічного розвитку, а також інші субвенції протягом 2018–2023 років. Це дозволяє оцінити, як змінювався обсяг фінансування на різні програми та ініціативи сталого розвитку в місті.

1. Реверсна дотація. Витрати на реверсну дотацію показують позитивну динаміку на початку періоду, з 300,6 млн грн у 2018 році до 331,1 млн грн у 2020 році. Це може свідчити про необхідність додаткового фінансування через макрорівневу підтримку в умовах економічних труднощів, зокрема під час пандемії COVID-19. Однак у 2021 році витрати на реверсну дотацію значно знизились до 125,8 млн грн, що може вказувати на зменшення потреби в цих коштах через стабілізацію економічної ситуації та покращення місцевого бюджету. У 2022 році реверсна дотація знову зменшилась до 53,9 млн грн, а в 2023 році збільшилась до 231,3 млн грн, що може бути пов'язано з потребою в додаткових ресурсах через нові фінансові виклики.

2. Субвенція з місцевого бюджету на виконання програм соціально-економічного розвитку регіонів. Показує стабільне зростання, особливо у 2022 та 2023 роках. У 2018 році ця субвенція становила 15,5 млн грн, а до 2023 року вона зросла до 849,9 млн грн, що вказує на значне збільшення фінансування для реалізації соціально-економічних проектів на регіональному рівні. Це зростання

підкреслює важливість підтримки регіонів і стимулювання соціально-економічного розвитку на місцевому рівні в умовах економічних викликів, зокрема під час кризових періодів.

3. Інші субвенції з місцевого бюджету. Мають незначні коливання, зменшуючись з 5,5 млн грн у 2018 році до 6,8 млн грн у 2023 році. Порівняно з іншими категоріями витрат, сума інших субвенцій залишається стабільною, що свідчить про менш пріоритетне фінансування для програм, які не підпадають під основні соціально-економічні ініціативи.

4. Загальні витрати. Демонструють коливання, зокрема у зв'язку з економічними умовами. У 2018 році загальні витрати становили 321,6 млн грн, а в 2019 році збільшились до 323,7 млн грн. Однак у 2020 році загальні витрати значно зросли до 378,4 млн грн через необхідність збільшення фінансування в умовах пандемії. У 2021 році витрати скоротились до 176,0 млн грн, що свідчить про оптимізацію витрат після зменшення потреб у додаткових фінансах. У 2022 році витрати знову знизились до 172,6 млн грн, але вже у 2023 році вони зросли до 1088,0 млн грн, що відображає збільшення фінансування соціально-економічних і регіональних проектів, зокрема в умовах економічного відновлення після пандемії [54].

Порівняння та аналіз ефективності фінансової політики на різних рівнях

Фінансова політика сталого розвитку на різних рівнях – місцевому (Одеська міська рада), мезорівні (Одеська область) та макrorівні (всеукраїнський рівень) має суттєві відмінності в обсягах фінансування та пріоритетах, зважаючи на специфіку кожного рівня управління. Кожен рівень виконує свою роль у забезпеченні сталого розвитку, при цьому місцеві ініціативи повинні бути скоординовані з національною політикою для досягнення загальних цілей сталого розвитку, таких як екологічна стійкість, економічне зростання та соціальний прогрес.

Місцевий рівень (Одеська міська рада): фінансування сталого розвитку на місцевому рівні зосереджено на конкретних ініціативах, які безпосередньо впливають на життя мешканців міста. Це включає інвестиції в енергоефективні проекти, транспортну інфраструктуру, соціальні програми та екологічні ініціативи, зокрема у сфері управління відходами та чистоти довкілля. Пріоритети місцевого бюджету зазвичай зосереджені на тому, щоб задовольнити потреби громади в інфраструктурних і соціальних послугах.

Мезорівень (Одеська область): на регіональному рівні здійснюються масштабніші програми, що включають не тільки розвиток інфраструктури, але й забезпечення сталого використання природних ресурсів на рівні області. Пріоритетними напрямками можуть бути інвестиції в екологічно чисті транспортні системи, енергоефективність на рівні регіону, а також розвиток сільських територій.

Макрорівень (всеукраїнський рівень): на національному рівні фінансова політика охоплює широкі програми підтримки сталого розвитку, що включають екологічні ініціативи, інвестиції в національну інфраструктуру, соціальні програми та забезпечення енергетичної безпеки. Водночас національні програми повинні бути узгоджені з цілями сталого розвитку ООН та глобальними ініціативами [52].

Для порівняння витрат на сталий розвиток ми використали таблицю, що містить витрати на різні напрями розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях (див. Табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Порівняння та аналіз ефективності фінансової політики на різних рівнях

Рік	Місцеві витрати (млн грн)	Регіональні витрати (млн грн)	Національні витрати (млн грн)	Загальні витрати (млн грн)
-----	---------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	----------------------------------

Продовження Таблиці 2.6

2018	5412,1	3203,5	1719,2	10334,8
2019	6784,7	1225,2	2196,5	10206,4
2020	5319,2	2587,9	2043,9	9951,0
2021	5308,2	3478,1	1479,1	10265,4
2022	5290,3	1203,6	1067,4	7561,3
2023	7944,6	4512,9	1878,1	14335,6

Джерело: складено автором за матеріалами [47, 49, 50]

Таблиця, яка показує витрати на сталий розвиток на місцевому, регіональному та національному рівнях, дозволяє оцінити, як змінювались фінансові потоки і як вони впливають на досягнення цілей сталого розвитку протягом 2018–2023 років. Порівнюючи витрати на кожному з рівнів, можна визначити важливі тенденції та фактори, які впливали на зміну обсягів фінансування та напрямки витрат.

1. Місцеві витрати показують позитивну динаміку з 2018 року. Вони зросли з 5 412,1 млн грн у 2018 році до 7 944,6 млн грн у 2023 році, що вказує на суттєве збільшення фінансування місцевих проєктів сталого розвитку, таких як соціальні програми, розвиток інфраструктури та екологічні ініціативи. Це збільшення витрат у 2023 році вдвічі перевищує витрати на місцевому рівні у 2018 році, що свідчить про підвищення пріоритетності сталого розвитку на місцевому рівні.

2. Регіональні витрати також демонструють варіативність. У 2018 році вони становили 3 203,5 млн грн, знижуючись до 1 203,6 млн грн у 2022 році. Це зменшення може бути пояснене зменшенням фінансування на фоні економічної кризи та перенаправленням коштів на більш пріоритетні сфери. Проте, у 2023 році ці витрати знову зросли до 4 512,9 млн грн, що може свідчити про відновлення фінансування після періоду економічних труднощів, зокрема через необхідність відновлення інфраструктури та підтримки екологічних проєктів на регіональному рівні.

3. Національні витрати показують більш стабільний тренд. З 1 719,2 млн грн у 2018 році національні витрати зросли до 2 196,5 млн грн у 2019 році, однак потім спостерігалось зменшення цих витрат до 1 067,4 млн грн у 2022 році через економічні труднощі та необхідність пріоритетного фінансування інших сфер, таких як оборона та соціальна підтримка. У 2023 році національні витрати знову зросли до 1 878,1 млн грн, що є свідченням збільшення фінансування сталих ініціатив після відновлення економічної стабільності.

4. Загальні витрати охоплюють загальну тенденцію до зростання з 10 334,8 млн грн у 2018 році до 14 335,6 млн грн у 2023 році. Це вказує на зростання фінансування на всіх рівнях, що свідчить про підтримку сталого розвитку в країні навіть в умовах економічної кризи та інших викликів. Найбільше зростання витрат спостерігається в 2023 році, коли витрати на сталий розвиток досягли рекордного рівня, зокрема завдяки збільшенню місцевих витрат та відновленню фінансування регіональних проектів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід формування фіскальної політики сталого розвитку та можливості його впровадження в Україні

Фіскальна політика сталого розвитку є важливим інструментом для забезпечення збалансованого економічного зростання, соціального захисту населення та збереження екологічних ресурсів для майбутніх поколінь. Її основна мета — створення умов, за яких економічна діяльність сприяє підвищенню добробуту без шкоди для довкілля та соціальної стабільності.

У контексті фіскальної політики сталий розвиток передбачає інтеграцію трьох основних аспектів, які взаємно підтримують один одного: економічну стабільність, екологічну безпеку та зменшення соціальної нерівності.

1. Одним із головних завдань фіскальної політики сталого розвитку є *зменшення економічної нерівності* між різними верствами населення. Це досягається через перерозподіл доходів, що здійснюється за допомогою прогресивного оподаткування та системи соціальних виплат.

- введення високих ставок податків для більш заможних верств населення дозволяє знизити нерівність, оскільки більш багаті платять більший відсоток своїх доходів на користь держави. Це дає можливість направляти зібрані кошти на підтримку вразливих груп населення, зокрема пенсіонерів, безробітних і малозабезпечених.
- держава через систему фіскальних трансфертів може забезпечувати підтримку малозабезпечених верств населення. Це включає виплати у вигляді субсидій на житло, харчування, медичне обслуговування, а також програми допомоги дітям та людям з інвалідністю. Така система сприяє зниженню соціальних бар'єрів і підвищенню якості життя для найбільш вразливих верств.
- ключовим елементом є не лише підтримка малозабезпечених, але й забезпечення доступу до основних соціальних послуг — освіти, охорони

здоров'я та житла. Розвинені країни забезпечують безкоштовну або доступну освіту та медичне обслуговування, що дає змогу кожному громадянину отримувати рівні можливості для самореалізації [55].

2. Екологічна безпека є важливим компонентом сталого розвитку, оскільки забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів можуть поставити під загрозу не лише екосистеми, але й економічне майбутнє країни. У фіскальній політиці сталого розвитку важливу роль відіграють податки, спрямовані на зменшення шкоди довкіллю. Це можуть бути податки на викиди вуглекислого газу, податки на використання шкідливих хімічних речовин, податки на забруднення води та ґрунтів. Така політика стимулює бізнес і населення до використання екологічно чистих технологій, сприяє збереженню природних ресурсів і зменшенню шкідливих викидів у атмосферу. Також одним із елементів фіскальної політики є направлення частини бюджетних коштів на підтримку екологічних програм. Це може включати інвестиції в чисту енергетику, збереження біорізноманіття, боротьбу зі змінами клімату, а також фінансування програм з очищення води і повітря.

3. Економічна стабільність є основою для сталого розвитку, оскільки вона забезпечує сталість соціальних програм і підтримку економічного зростання без надмірної залежності від зовнішніх або короткострокових факторів. У цілому, для забезпечення економічної стабільності важливо досягти балансу між державними доходами та витратами. Це включає ефективне адміністрування податків, боротьбу з ухиленням від сплати податків і оптимізацію витрат. Важливо, щоб бюджетні кошти спрямовувалися на пріоритетні напрямки: освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру, науку та технології, а також підтримку соціально вразливих груп. Також для стабільного економічного зростання важливим є стимулювання приватних і державних інвестицій, особливо у науково-технічні інновації та інфраструктуру. Це допомагає забезпечити нові робочі місця, підвищити продуктивність і розширити економічні можливості країни [55, 56].

Фіскальна політика сталого розвитку має на меті забезпечити рівновагу між економічним зростанням, екологічною безпекою та соціальною справедливістю. Для досягнення цих цілей необхідно впроваджувати низку ключових елементів, які взаємодіють і підтримують один одного, сприяючи розвитку стабільної та стійкої економічної системи.

1) Екологічні податки (Green Taxes) спрямовані на зменшення негативного впливу економічної діяльності на довкілля. Вони стимулюють бізнес та населення до використання екологічно чистих технологій і зменшення забруднення (див. Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Екологічні податки

Приклади у світі	Переваги	Виклики впровадження в Україні
У Швеції впроваджено податок на викиди вуглецю (carbon tax), який спонукає до використання відновлюваних джерел енергії	Стимулювання інновацій у сфері енергоефективності	Низький рівень екологічної свідомості серед населення
У Німеччині податок на електроенергію з викопного палива спрямований на фінансування програм переходу до "зеленої" енергетики	Створення стабільного джерела доходів для фінансування екологічних ініціатив	Недостатня розвиненість альтернативних джерел енергії

Джерело: складено автором за матеріалами [57]

2) Для забезпечення сталого розвитку багато країн використовують податкові пільги, субсидії та інвестиційні кредити для підтримки переходу на відновлювані джерела енергії (сонячна, вітрова енергія тощо) – див. Табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Стимули для інвестицій у відновлювані джерела енергії

Приклади у світі	Очікувані ефекти	Можливості для України
У США діє Програма інвестиційного податкового кредиту (Investment Tax Credit), яка покриває до 30% витрат на встановлення сонячних панелей	Зниження залежності від викопного палива	Розвиток вітрової енергетики в степових регіонах та сонячної енергетики на півдні країни
Данія надає субсидії для розвитку вітрової енергетики, що дозволило країні стати світовим лідером у цій галузі	Створення нових робочих місць у секторі "зеленої" енергетики	Створення пільгових умов для інвесторів у сфері "зеленої" енергетики

Джерело: складено автором за матеріалами [58]

3) У фіскальній політиці сталого розвитку особлива увага приділяється перерозподілу державних ресурсів для забезпечення рівних можливостей і підвищення якості життя населення (див. Табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Перерозподіл ресурсів для підтримки соціальних програм

Приклади у світі	Інструменти	Рекомендації для України
Швеція фінансує безкоштовну освіту та медичне обслуговування, забезпечуючи високий рівень соціальної підтримки	Прогресивне оподаткування доходів, яке дозволяє зменшити нерівність	Оптимізувати соціальні витрати, забезпечуючи адресну допомогу
У Нідерландах існує система компенсацій для малозабезпечених домогосподарств на оплату комунальних послуг	Соціальні трансферти, які спрямовані на підтримку вразливих верств населення	Використовувати кошти, отримані від екологічних податків, для фінансування програм соціальної підтримки

Джерело: складено автором за матеріалами [59]

Досвід окремих країн у сфері фінансової політики сталого розвитку надає цінні уроки для інших держав, зокрема для України. Країни, які успішно інтегрували принципи сталого розвитку в свою фінансову політику, демонструють, як ефективно використання екологічних податків, інвестицій у відновлювані джерела енергії та соціальні програми можуть сприяти збалансованому економічному зростанню, зниженню соціальної нерівності та збереженню навколишнього середовища. Поглиблене вивчення таких практик, як у Скандинавії, Німеччині, США та Китаї, дозволяє визначити ключові інструменти та стратегії, які можуть бути адаптовані для українських реалій у контексті розробки ефективного фінансової політики сталого розвитку.

Скандинавські країни, зокрема Швеція, Норвегія та Данія, є піонерами в реалізації фінансової політики, яка інтегрує екологічні, економічні та соціальні аспекти сталого розвитку. Їхній досвід може стати цінним орієнтиром для інших країн, включаючи Україну, у впровадженні інноваційних фінансових практик для досягнення сталого розвитку. Ось кілька ключових елементів цієї політики:

1. Скандинавські країни активно використовують екологічні податки як інструмент для стимулювання сталого розвитку. Одним з основних податків є вуглецевий податок, який сприяє зменшенню викидів парникових газів. У Швеції, вуглецевий податок є одним з найвищих у світі, становлячи близько 120 євро за тону CO_2 . Це стимулює підприємства та громадян зменшувати енергетичні витрати, використовувати відновлювальні джерела енергії та інноваційні технології. У Норвегії, де значна частина енергії отримується з гідроелектростанцій, також застосовуються податки на викиди CO_2 для промислових підприємств. Подібні ініціативи знижують забруднення та сприяють енергоефективності. У Данії введено податок на транспортні засоби, що сприяє переходу до електричних автомобілів. Вартість податку залежить від рівня викидів CO_2 , що стимулює громадян і компанії переходити на екологічно чистіші транспортні засоби. Завдяки таким заходам, ці країни змогли значно

знизити викиди парникових газів, одночасно підтримуючи економічне зростання та розвиток нових технологій [60].

2. Іншим важливим аспектом фіскальної політики є ефективне використання екологічних доходів для інвестицій у зелену енергетику та екологічно стійку інфраструктуру. У **Швеції** значна частина доходів від вуглецевого податку використовується для фінансування «зелених» ініціатив, таких як розвиток відновлювальних джерел енергії. Країна активно інвестує в вітрові та сонячні електростанції, забезпечуючи на них до 20% енергетичних потреб. У 2020 році Швеція інвестувала понад 2,5 млрд доларів у відновлювану енергетику. **Норвегія**, поряд з інвестиціями в екологічну інфраструктуру, активно використовує фонд для підтримки зеленої енергетики. Наприклад, у 2021 році країна оголосила про намір збільшити інвестиції в відновлювані джерела енергії на 30% протягом наступних п'яти років. **Данія** є світовим лідером у розвитку вітрової енергетики, і значна частина податкових доходів спрямовується на підтримку цієї галузі. У 2021 році країна інвестувала понад 1,3 млрд євро в розширення своєї вітрової інфраструктури.

3. Однією з не менш важливих особливостей фіскальної політики Скандинавії є висока прозорість бюджету та чіткий контроль за використанням коштів, спрямованих на соціальні та екологічні програми. Таким чином, **Швеція** має розвинену систему бюджетної прозорості, яка дозволяє громадянам та організаціям контролювати, як витрачаються державні кошти. У 2020 році, за даними Шведського агентства з екології, понад 55% державного бюджету було спрямовано на екологічні та соціальні ініціативи. **Норвегія** також дотримується чіткої політики прозорості, яка включає регулярні звіти уряду про витрати на енергетичні програми та соціальні виплати. За статистикою, у 2021 році майже 50% національного бюджету було витрачено на підтримку зелених ініціатив і соціальних програм. **Данія** має систему незалежного аудиту та регулярні звіти щодо витрат на екологічні проекти. Витрати на відновлювані джерела енергії та

на соціальні програми знаходяться під пильним контролем громадськості та урядових органів [60; 62, с. 130-138].

Німеччина є одним із лідерів у впровадженні фіскальної політики сталого розвитку, зокрема в напрямку енергетичного переходу та підтримки відновлювальної енергетики. Їхня політика "Energiewende", або енергетичного переходу, поєднує амбітні цілі щодо зниження викидів парникових газів і підтримки розвитку чистої енергії. Ось деякі з основних елементів фіскальної політики Німеччини, що сприяють сталому розвитку:

- Energiewende є стратегічною ініціативою, спрямованою на перехід Німеччини до екологічно чистих джерел енергії та відмову від викопних палив, таких як вугілля і атомна енергетика. Ця політика включає в себе численні податкові пільги, субсидії та інвестиції в розвиток відновлювальних джерел енергії.
- Німеччина надає значні субсидії для розвитку вітрових, сонячних і біомасових електростанцій. За даними Федеральної енергетичної агенції Німеччини (BMWi), частка відновлюваних джерел енергії в загальному енергетичному балансі країни в 2020 році досягла 46%, що є значним досягненням у порівнянні з 12% у 2000 році.
- Країні забезпечує інвестиції у відновлювані джерела енергії через програми державних субсидій та податкових пільг. Наприклад, підприємства, що інвестують у відновлювальні джерела енергії, можуть отримати податкові знижки до 50% на суму інвестицій, що робить такі проєкти фінансово привабливими.
- Німеччина запровадила вуглецевий податок, що є важливим інструментом для зниження викидів CO₂. Цей податок стимулює промислові підприємства та споживачів переходити на чистіші джерела енергії. Станом на 2021 рік, ставка вуглецевого податку в Німеччині становить 25 євро за тону CO₂, і ця сума поступово збільшуватиметься до 55 євро за тону CO₂ до 2025 року.

- Зібрані кошти використовуються для фінансування державних програм, спрямованих на зменшення викидів, модернізацію енергетичної інфраструктури та підтримку екологічно чистих технологій. Наприклад, у 2020 році Німеччина виділила понад 10 мільярдів євро на підтримку кліматичних ініціатив, включаючи розвиток енергетичних мереж та збереження біорізноманіття.

У цілому, політика енергетичного переходу та система кліматичних фондів Німеччини є ефективними інструментами для досягнення сталого розвитку, зниження екологічних ризиків і стимулювання економічного зростання. Високі екологічні податки, пільги для підприємств та фінансування через спеціалізовані фонди дають змогу країні активно просуватися до своїх екологічних цілей і забезпечувати енергетичну безпеку. Цей досвід може бути корисним для України в контексті розвитку екологічно чистих технологій та переходу на відновлювальну енергетику [61, с. 75-79].

Сполучені Штати Америки є однією з провідних країн у світі за обсягом приватних інвестицій у зелені технології. Сталий розвиток у США підтримується через систему податкових пільг, інвестиційні кредити та законодавчі ініціативи, спрямовані на розвиток відновлюваної енергетики, зниження викидів парникових газів та підтримку екологічно чистих технологій. Основними аспектами фіскальної політики США у контексті сталого розвитку є:

1. Одним з найбільш ефективних інструментів підтримки сталого розвитку в США є система податкових пільг, які стимулюють приватні інвестиції в зелені технології, зокрема в сектор відновлюваної енергетики, енергоефективності та екологічно чистого транспорту. Однією з найбільш значущих пільг є інвестиційний податковий кредит для сонячних панелей, який надається компаніям та домогосподарствам, що інвестують у відновлювальні джерела енергії. За даними Американської асоціації сонячної енергетики (SEIA), у 2020 році близько 40% нових потужностей у США були побудовані за рахунок сонячної енергії, і це стало можливим завдяки державним податковим пільгам,

що покривають до 30% витрат на встановлення сонячних панелей. Також США активно підтримують розвиток ринку електричних автомобілів через податкові кредити, що надаються як фізичним особам, так і підприємствам, які купують електричні транспортні засоби. Наприклад, податковий кредит на покупку електричного автомобіля може досягати \$7,500 для приватних осіб, що сприяє зростанню попиту на чистий транспорт.

2. Один з найбільш значущих кроків у розвитку політики сталого розвитку в США — це прийняття Inflation Reduction Act (IRA) у 2022 році. Цей закон надає значну підтримку зеленим технологіям, енергозбереженню та зниженню викидів CO₂. Основні положення цього закону: **інвестиції у відновлювану енергетику** (IRA виділяє понад \$369 мільярдів на підтримку проектів з відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна і вітрова енергетика, а також на збереження біорізноманіття та покращення енергетичних мереж. Закон передбачає фінансування ініціатив з розвитку сонячної енергетики, що дозволить США досягти цілей щодо зменшення викидів парникових газів на 40% до 2030 року); **податкові кредити на зниження викидів CO₂** (IRA пропонує підприємствам та інвесторам податкові кредити для зменшення викидів CO₂. Це включає зниження податків для компаній, що впроваджують технології вловлювання вуглецю або інвестують у зниження викидів вуглекислого газу в промисловому секторі. Програма підтримки викидів з промислових підприємств передбачає надання \$35 мільярдів на ці цілі) та **стимулювання розвитку зелених технологій** (IRA також знижує вартість інвестицій у зелені технології для компаній та домогосподарств через додаткові податкові пільги та інвестиційні кредити. Це включає кредити на встановлення енергоефективних систем у будівлях, розвиток інфраструктури для електричних автомобілів та інші ініціативи, що сприяють зменшенню екологічного сліду).

Отже, Сполучені Штати Америки використовують різноманітні інструменти фіскальної політики для підтримки сталого розвитку, зокрема через податкові пільги для інвестицій у зелені технології, розвиток відновлювальних

джерел енергії та зниження викидів CO₂. Прийняття Inflation Reduction Act стало важливим кроком у стимулюванні переходу країни до безвуглецевої економіки, зокрема через значні інвестиції в чисті технології. Цей досвід може бути корисним для інших країн, зокрема для України, в контексті розвитку відновлювальної енергетики та зниження викидів парникових газів [62, с. 130-138].

Китай, як одна з найбільших економік світу, активно інтегрує принципи сталого розвитку у свою фінансову політику, орієнтуючись на зелене зростання. Останні десятиліття Китай зробив значні кроки в бік екологічної трансформації, застосовуючи високі податки на забруднення та надаючи субсидії для екологічного бізнесу. Основні напрямки фінансової політики Китаю в контексті сталого розвитку:

- ❖ Високі податки на забруднення та субсидії для еко-бізнесів – Китай активно використовує податкову політику для стимулювання зменшення забруднення та підтримки екологічно чистого бізнесу. У цьому контексті застосовуються високі податки на забруднення, що сприяють зниженню екологічного сліду країни. Китай також ввів екологічний податок на забруднення повітря, води та ґрунтів, який почав діяти з 2018 року. Це один із найбільш амбіційних кроків у боротьбі з екологічними проблемами, що сприяє зменшенню викидів і стимулює підприємства до інвестування в екологічно чисті технології. Податок на викиди CO₂ та забруднення води може варіюватися залежно від рівня забруднення, що забезпечує стимулювання до зниження викидів.
- ❖ Фінансові стимули для зменшення вуглецевого сліду у промисловості – Китай активно підтримує фінансовими заходами зменшення викидів CO₂ у промисловому секторі, що є однією з основних причин високого рівня забруднення в країні. Це включає в себе як податкові пільги для підприємств, які інвестують у технології з низьким вуглецевим слідом, так і субсидії для компаній, що здійснюють модернізацію своїх виробництв

для зменшення викидів. У Китаї також є компанії, які впроваджують технології для зменшення викидів CO₂, можуть отримати податкові пільги або знижки. Це стосується не тільки виробничих підприємств, а й енергетичних компаній, що переходять на відновлювані джерела енергії. Як приклад, у 2021 році Китай запровадив програму, за якою компанії, що використовують низьковуглецеві технології у виробництві, отримували знижку на податки до 50% від загальних податкових надходжень.

Таким чином, Китай активно використовує фінансові інструменти для досягнення сталого розвитку, зокрема високі податки на забруднення, субсидії для екологічного бізнесу та стимулювання зниження вуглецевих викидів у промисловості. Ці заходи, разом із великими інвестиціями в відновлювані джерела енергії, дозволяють Китаю стати глобальним лідером у сфері чистої енергетики та суттєво знизити екологічний слід країни. Цей досвід є корисним прикладом для інших країн, зокрема для України, в контексті розробки власної політики сталого розвитку [63, с. 130-139].

Україна має значний потенціал для адаптації досвіду зарубіжних країн у сфері фінансової політики сталого розвитку. Нижче представлений опис можливих кроків для впровадження фінансових ініціатив, що можуть сприяти екологічному зростанню, зменшенню соціальної нерівності та покращенню економічної стабільності (див. Табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Можливості впровадження досвіду в Україні

Крок	Діяльність	Приклад
Екологічні податки	Впровадження податку на викиди CO ₂ та податку на пластик	Податок на викиди CO ₂ для підприємств; податок на пластикові вироби для стимулювання альтернатив

Продовження Таблиці 3.4

Податкові стимули для зеленої енергетики	Пільги для встановлення сонячних панелей та вітрових турбін	Податкові знижки для інвесторів у відновлювальні джерела енергії, стимулювання розвитку «зеленої» енергетики
Соціально орієнтовані витрати	Використання коштів на підтримку вразливих верств населення (знижки на енергоефективність)	Субсидії для малозабезпечених на придбання енергоефективних приладів та утеплення житла
Прозорість у витратах на екологічні та соціальні програми	Створення незалежних органів контролю за витратами та звітування перед громадянами	Контроль за використанням екологічних податкових надходжень та публікація звітів про їхнє використання

Джерело: складено автором за матеріалами [64, с. 47-59]

Таким чином, впровадження зарубіжного досвіду фіскальної політики сталого розвитку в Україні є реальним і необхідним кроком для досягнення сталого економічного зростання, підвищення рівня життя населення та покращення екологічної ситуації. Такий підхід сприяє зменшенню соціально-економічних диспропорцій, інтеграції екологічних цілей у фінансову політику та розвитку інноваційних рішень для вирішення глобальних і національних проблем. Особливу роль у цьому процесі відіграють екологічні податки, які можуть стати інструментом стимулювання підприємств та громадян до раціонального використання природних ресурсів та впровадження енергоефективних технологій. Податкові стимули для зеленої енергетики та інших екологічно орієнтованих галузей сприяють залученню інвестицій у сталий розвиток, стимулюють модернізацію виробничих процесів і сприяють зниженню вуглецевого сліду. Соціальні витрати на підтримку вразливих верств населення забезпечують рівний доступ до базових суспільних благ і зменшують вплив економічних реформ на найменш захищені групи.

3.2. Реформування податкової системи України у контексті забезпечення сталого розвитку

Реформування податкової системи відіграє вирішальну роль у забезпеченні сталого розвитку. Основні напрямки включають запровадження екологічних податків, оптимізацію податкового навантаження на бізнес та підвищення прозорості адміністрування. Для оцінки впливу цих заходів пропонується математична модель, яка враховує динаміку податкових надходжень і їхній розподіл на соціальні, екологічні та інші витрати.

Модель базується на припущенні, що загальні витрати на сталий розвиток (G) залежать від податкових надходжень (T) і структурних коефіцієнтів, які визначають частку витрат на екологічні програми (α) та соціальні програми (β):

$$G(t)=T(t) \cdot (\alpha+\beta)$$

де:

$T(t)$ — податкові надходження в році t ,

α — частка екологічних витрат,

β — частка соціальних витрат,

$G(t)$ — загальні витрати на сталий розвиток.

Таблиця 3.5

Вхідні дані

Рік	Податкові надходження (млн грн)	Частка на екологію (α)	Частка на соціальні витрати (β)
2018	5412,1	0,30	0,40
2019	6784,7	0,32	0,38
2020	5319,2	0,35	0,37

Продовження Таблиці 3.5

2021	5308,2	0,34	0,39
2022	5290,3	0,33	0,36
2023	7944,6	0,31	0,40

Джерело: складено автором за матеріалами [47]

Кроки розрахунку

1. Розрахувати загальні витрати на сталий розвиток за кожен рік.
2. Використати лінійну регресію для прогнозу $T(t)$ на 2024–2028 роки.
3. Підставити прогнозовані значення $T(t)$ у формулу для розрахунку $G(t)$.

1. Розрахунки для кожного року:

2018:

$$G(2018) = 5412.1 \cdot (0.30 + 0.40) = 5412.1 \cdot 0.70 = 3788.47 \text{ млн грн}$$

2019:

$$G(2019) = 6784.7 \cdot (0.32 + 0.38) = 6784.7 \cdot 0.70 = 4749.29 \text{ млн грн}$$

2020:

$$G(2020) = 5319.2 \cdot (0.35 + 0.37) = 5319.2 \cdot 0.72 = 3829.82 \text{ млн грн}$$

2021:

$$G(2021) = 5308.2 \cdot (0.34 + 0.39) = 5308.2 \cdot 0.73 = 3874.99 \text{ млн грн}$$

2022:

$$G(2022) = 5290.3 \cdot (0.33 + 0.36) = 5290.3 \cdot 0.69 = 3650.31 \text{ млн грн}$$

2023:

$$G(2023) = 7944.6 \cdot (0.31 + 0.40) = 7944.6 \cdot 0.71 = 5640.67 \text{ млн грн}$$

2. Побудова лінійної регресії для прогнозу $T(t)$ на 2024–2028 роки

Для прогнозу податкових надходжень $T(t)$ (у млн грн) на 2024–2028 роки, ми застосуємо лінійну регресію. Вхідними даними є податкові надходження за попередні роки (2018–2023).

1) Для визначення лінійної регресії звернемось до Excel. Для цього у колонці А введемо значення років (2018-2023), у колонці В – значення податкових надходжень.

2) Після чого побудуємо регресію завдяки наступним діям: натискаємо на верхній панелі Дані – знаходимо Аналіз даних – обираємо Регресію. Зробивши це, ми обираємо потрібні нам поля А і В та натискаємо кнопку Ок. Зробивши ці дії, на новому листі ми отримуємо результат регресії та значення коефіцієнта нахилу (b) та перехоплення (a).

Вывод итогов																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								</
--------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	----

Рис. 3.1 Побудована регресія для прогнозу податкових надходжень

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами...)

3) Далі ми з отриманими коефіцієнтами можемо обчислити прогнозовані податкові надходження для 2024–2028 років. Для цього ми використовуємо рівняння регресії: $T(t) = a + b \cdot X$

Згідно з рівнянням регресії:

$$T(t) = -465534,44 + 233,38 \cdot X$$

де:

$T(t)$ — прогнозовані податкові надходження на рік X ,

$$a = -465534,44$$

$$b = 233,38$$

X — рік.

4) Тепер підставимо значення для 2024–2028 років:

$$T(2024) = -465534,44 + 233,38 \cdot 2024 = -465534,44 + 472361,12 = 6826,68 \text{ млн грн}$$

$$T(2025) = -465534,44 + 233,38 \cdot 2025 = -465534,44 + 472594,5 = 7060,06 \text{ млн грн}$$

$$T(2026) = -465534,44 + 233,38 \cdot 2026 = -465534,44 + 472827,88 = 7293,44 \text{ млн грн}$$

$$T(2027) = -465534,44 + 233,38 \cdot 2027 = -465534,44 + 473061,26 = 7526,82 \text{ млн грн}$$

$$T(2028) = -465534,44 + 233,38 \cdot 2028 = -465534,44 + 473294,64 = 7760,2 \text{ млн грн}$$

Отже, прогнозовані податкові надходження для 2024–2028 років за допомогою рівняння лінійної регресії:

2024 рік: 6826,68 млн грн

2025 рік: 7060,06 млн грн

2026 рік: 7293,44 млн грн

2027 рік: 7526,82 млн грн

2028 рік: 7760,2 млн грн

3. Для обчислення загальних витрат на сталий розвиток $G(t)$ за допомогою формули:

$$G(t) = T(t) \cdot (\alpha + \beta)$$

де:

$T(t)$ — це прогнозовані податкові надходження для кожного року (які ми отримали за допомогою лінійної регресії),

α та β — це середні частки витрат на екологічні та соціальні програми, які за умовами задачі є сталими і рівні 0.32 і 0.38 відповідно.

$$\alpha + \beta = 0.32 + 0.38 = 0.70$$

Підставляємо прогнозовані значення $T(t)$ у формулу: $G(t) = T(t) \cdot 0.70$

$$G(2024) = 6826,68 \cdot 0,70 = 4778,68 \text{ млн грн}$$

$$G(2025) = 7060,06 \cdot 0,70 = 4942,04 \text{ млн грн}$$

$$G(2026) = 7293,44 \cdot 0,70 = 5105,41 \text{ млн грн}$$

$$G(2027) = 7526,82 \cdot 0,70 = 5268,77 \text{ млн грн}$$

$$G(2028) = 7760,2 \cdot 0,70 = 5432,01 \text{ млн грн}$$

Результати:

$$G(2024) = 4778,68 \text{ млн грн}$$

$$G(2025) = 4942,04 \text{ млн грн}$$

$$G(2026) = 5105,41 \text{ млн грн}$$

$$G(2027) = 5268,77 \text{ млн грн}$$

$$G(2028) = 5432,01 \text{ млн грн}$$

Загальні висновки по моделі для оцінки витрат на сталий розвиток:

1) Розрахунок загальних витрат на сталий розвиток ($G(t)$) – за допомогою запропонованої моделі, яка базується на податкових надходженнях (T) та структурних коефіцієнтах для екологічних і соціальних витрат (α та β), було розраховано загальні витрати на сталий розвиток для кожного року з 2018 по 2023. Згідно з отриманими результатами, загальні витрати на сталий розвиток коливалися в межах від 3 650,31 млн грн до 5 640,67 млн грн. Це показує відносну

стабільність витрат протягом останніх років, незважаючи на зміни в податкових надходженнях.

2) Прогнозування податкових надходжень ($T(t)$) на 2024–2028 роки – використано метод лінійної регресії для прогнозу податкових надходжень на наступні п'ять років. Згідно з отриманими результатами, податкові надходження в період з 2024 по 2028 рік зростатимуть щорічно, при цьому досягнуть 7 760,2 млн грн до 2028 року. Прогнозований ріст податкових надходжень свідчить про поступове економічне відновлення та зростання податкових баз у країні.

3) Витрати на сталий розвиток в періоді 2024–2028 років – прогнозовані загальні витрати на сталий розвиток ($G(t)$) для 2024–2028 років, на основі прогнозованих податкових надходжень, будуть збільшуватись. Так, в 2024 році загальні витрати на сталий розвиток досягнуть 4 778,68 млн грн, а до 2028 року цей показник збільшиться до 5 432,01 млн грн. Це вказує на зростання інвестицій в екологічні та соціальні програми в рамках підтримки сталого розвитку, що є важливим для досягнення цілей сталого розвитку на рівні держави.

4) Роль екологічних та соціальних витрат – середні частки витрат на екологію та соціальні програми залишаються сталими в моделі, що складають разом 70% від загальних витрат на сталий розвиток. Це підкреслює важливість збереження балансу між екологічними та соціальними потребами в контексті сталого розвитку. Оскільки частка екологічних витрат становить 32%, а соціальних — 38%, можна зробити висновок, що уряд зосереджує значну увагу на забезпеченні соціальної стабільності, одночасно намагаючись вирішити проблеми екології.

5) Перспективи вдосконалення податкової політики – прогнозовані дані вказують на позитивний тренд у збільшенні податкових надходжень, однак для досягнення сталого розвитку важливо продовжувати вдосконалювати податкову політику. Це може включати оптимізацію податкового навантаження на бізнес, запровадження екологічних податків та підтримку інвестицій у стійкі соціальні

програми. Важливим є також забезпечення більшої прозорості адміністрування податків для підвищення довіри до системи.

Таким чином, оскільки податкові надходження стабільно зростають, важливо, щоб уряд зберігав гнучкість у розподілі фінансових ресурсів, щоб адаптувати витрати на сталий розвиток до змін в економічній ситуації та соціальних потребах. Прогнозовані витрати на сталий розвиток дають можливість планувати нові екологічні ініціативи та соціальні програми, орієнтуючись на стабільне зростання податкових надходжень.

3.3. Оптимізація бюджетно-витратної політики з метою сприяння сталому розвитку

Оптимізація бюджетно-витратної політики є важливою складовою забезпечення сталого розвитку, оскільки вона дозволяє ефективно використовувати обмежені ресурси для досягнення довгострокових економічних, соціальних та екологічних цілей. У цьому контексті важливо не лише спрямувати бюджетні кошти на пріоритетні сфери, такі як екологічні ініціативи, соціальні програми та інноваційні технології, але й забезпечити прозорість і підзвітність у витратах, а також залучати інвестиції для фінансування сталого розвитку. Застосування стратегічного підходу до управління державними витратами сприятиме не лише економічному зростанню, але й покращенню якості життя населення, збереженню навколишнього середовища та досягненню глобальних цілей сталого розвитку.

Перше завдання полягає в *оцінці витрат на соціальні програми, екологічні ініціативи, охорону здоров'я та освіту*, оскільки саме ці сфери є ключовими для покращення якості життя населення та досягнення цілей сталого розвитку. Оцінка ефективності поточних бюджетних витрат є критично важливою для забезпечення сталого розвитку країни, оскільки дозволяє ефективно розподіляти ресурси та забезпечити їх найкраще використання для

досягнення довгострокових цілей. Перш за все, важливо оцінити витрати на соціальну сферу, екологічні ініціативи, охорону здоров'я та освіту, оскільки ці напрямки безпосередньо впливають на якість життя громадян та екологічну ситуацію в країні. Оцінка витрат повинна базуватися на ефективності їх використання, зокрема на результатах, які ці інвестиції приносять у вигляді покращення соціальних умов, розвитку інфраструктури, збереження природних ресурсів та поліпшення здоров'я нації. Крім того, важливо визначити, як ефективно використовуються бюджетні кошти для стимулювання інвестицій у стійкий розвиток, особливо в таких секторах, як відновлювальні джерела енергії, енергоефективність, а також інноваційні технології, що знижують навантаження на довкілля. Оцінка ефективності таких витрат дозволяє зрозуміти, наскільки добре країна справляється з залученням інвестицій у ключові сфери сталого розвитку. Останнім етапом є виявлення можливостей для скорочення неефективних витрат, таких як зайві адміністративні витрати або фінансування малоефективних програм, а також перерозподіл коштів на ключові напрямки, що мають більший потенціал для сталого розвитку. Це дозволить забезпечити більш збалансовану і результативну бюджетну політику, спрямовану на досягнення сталого економічного та соціального розвитку [65].

Також для досягнення сталого розвитку важливо здійснити *перерозподіл бюджетних витрат*, спрямовуючи ресурси на стратегічно важливі напрями, що забезпечать не лише економічне зростання, але й покращення якості життя населення та збереження навколишнього середовища. Визначення таких пріоритетних напрямків є необхідним для ефективного управління державними фінансами в умовах обмежених ресурсів.

1. Одним з основних завдань є підтримка програм з охорони навколишнього середовища, спрямованих на збереження екосистем та природних ресурсів. Зокрема, перерозподіл коштів на заходи, що зменшують викиди парникових газів, зокрема через впровадження більш чистих технологій у промисловості та енергетиці, є важливим кроком у боротьбі з кліматичними

змінами. Також потрібно фінансувати програми, які підтримують розвиток відновлювальних джерел енергії — сонячних, вітрових, гідро- та біоенергетичних проєктів. Це дозволить не тільки знизити залежність від традиційних джерел енергії, а й сприяти досягненню національних та міжнародних кліматичних цілей, таких як скорочення викидів CO₂ та досягнення енергетичної безпеки.

2. Залишаючи акцент на соціальному розвитку, важливо зберегти чи навіть збільшити фінансування програм, що забезпечують підвищення якості життя населення. Це включає інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист. Для освіти необхідно забезпечити достатнє фінансування для модернізації інфраструктури, впровадження новітніх освітніх технологій та підтримки доступності навчання для всіх верств населення. Охорона здоров'я повинна отримувати ресурсне забезпечення для розвитку медичних установ, закупівлі обладнання та лікарських засобів, а також для впровадження інновацій у лікуванні та профілактиці захворювань. Крім того, важливими є програми соціального захисту, спрямовані на підтримку малозабезпечених верств населення, пенсіонерів, інвалідів та інших вразливих груп.

3. Стратегічно важливою сферою є інвестиції в інноваційні технології та інфраструктуру, які сприятимуть створенню умов для сталого розвитку економіки. Одним з пріоритетних напрямків є розвиток «зеленої енергетики», що передбачає не лише збільшення частки відновлювальних джерел енергії, а й вдосконалення технологій зберігання та передачі енергії. Інвестиції в інфраструктуру «розумних міст», яка включає ефективне управління ресурсами через використання інформаційно-комунікаційних технологій, є важливим елементом для підвищення ефективності урбаністичних систем, зниження енергоспоживання та покращення якості життя міського населення. Також потрібно інвестувати в сталий транспорт, зокрема в розвиток електричних транспортних засобів, зменшення викидів в атмосферу та підвищення мобільності громадян.

Таким чином, ефективний перерозподіл бюджетних витрат на пріоритетні напрямки сталого розвитку не лише сприятиме досягненню короткострокових цілей, але й дозволить забезпечити стійке економічне зростання, покращити умови життя населення та зберегти навколишнє середовище для майбутніх поколінь. Це потребує не лише зміни підходів до бюджетної політики, а й розробки чіткої стратегії для використання ресурсів з максимальною ефективністю, а також постійного моніторингу результатів реалізованих програм [66, с. 40-45].

Для забезпечення сталого розвитку важливо також безпосередньо *інтегрувати екологічні та соціальні витрати в бюджетну політику*, що дозволить ефективно спрямовувати ресурси на довгострокові ініціативи, які сприяють не тільки економічному зростанню, але й збереженню навколишнього середовища та покращенню якості життя населення. Одним із основних кроків є введення екологічних податків та інших фінансових механізмів, які дозволяють залучити додаткові кошти для підтримки екологічних проєктів, таких як зменшення викидів парникових газів, охорона природних ресурсів та розвиток відновлювальної енергетики. Крім того, важливим інструментом є створення фінансових інструментів, таких як зелені облігації, які дають змогу залучати приватні інвестиції для фінансування проєктів, що відповідають вимогам сталого розвитку. Це дає можливість мобілізувати ресурси для інфраструктурних проєктів, спрямованих на збереження навколишнього середовища та підвищення соціальних стандартів. Також важливим елементом є формування національних фондів сталого розвитку, які забезпечують фінансування довгострокових екологічних та соціальних ініціатив, таких як підтримка бідних верств населення, розвиток системи охорони здоров'я та освіти, а також інвестиції в екологічно чисті технології. Ці механізми допомагають реалізувати стратегію сталого розвитку через забезпечення стабільного та ефективного фінансування для критично важливих сфер, що підтримують економічну, соціальну та екологічну сталість країни [67, с. 66-69].

Податкова система повинна бути орієнтована на стимулювання сталого розвитку та сприяти інтеграції екологічних та соціальних факторів у економічну діяльність. Одним із важливих напрямків є **введення екологічних податків**, які можуть стати інструментом для фінансування екологічно сталих проектів, таких як зниження викидів парникових газів, поліпшення якості води та повітря, а також збереження природних ресурсів. Крім того, важливо створити систему податкових знижок для бізнесу, що впроваджує сталих технології, таких як використання відновлювальних джерел енергії чи енергоефективних виробничих процесів, що сприятиме розвитку зеленої економіки. Такі механізми можуть включати пільги, податкові канікули або субсидії на інвестиції у нові технології, що зменшують екологічний вплив виробництва. Крім того, доцільно зменшити податкове навантаження на інвестиції в соціальні та екологічні програми, оскільки це дозволяє бізнесу та інвесторам спрямовувати кошти на розвиток інфраструктури, що забезпечує сталість на місцевому рівні. Наприклад, податкові пільги для проектів з поліпшення охорони здоров'я, освіти або енергозбереження сприятимуть досягненню довгострокових соціальних і екологічних цілей [68].

Для досягнення ефективної бюджетно-витратної політики також необхідно **забезпечити високий рівень прозорості та підзвітності у використанні державних коштів**. Одним із ключових елементів є публікація регулярних звітів про витрати, що дозволяє громадськості та зацікавленим сторонам відслідковувати напрямки фінансування соціальних та екологічних проектів, зокрема на основі конкретних показників досягнення цілей сталого розвитку. Важливим є також впровадження системи моніторингу та оцінки ефективності бюджетних витрат, що дозволяє регулярно перевіряти, чи досягають інвестиції запланованих результатів і в разі необхідності коригувати політику та стратегію розподілу коштів. Для забезпечення максимального рівня довіри до процесу витрат важливо залучати незалежні аудиторські органи, які проводять перевірки ефективності витрат, виявляють можливі зловживання та

фальсифікації, а також надають рекомендації щодо підвищення ефективності використання бюджету. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити належне використання державних коштів, але й сприяє підвищенню довіри громадськості до державної політики у сфері сталого розвитку.

Місцеві бюджети можуть відігравати ключову роль у сприянні сталому розвитку, оскільки мають можливість активно підтримувати програми та ініціативи, адаптовані до специфіки конкретних регіонів. Основним напрямком в такому разі є ***розвиток локальних програм сталого розвитку***, які враховують місцеві екологічні, соціальні та економічні умови. Такі програми можуть включати ініціативи з покращення інфраструктури, енергозбереження та відновлення природних ресурсів. Крім того, місцеві бюджети можуть бути спрямовані на створення екологічно чистих міських просторів, розвиток зеленої інфраструктури та впровадження технологій, що мінімізують негативний вплив на довкілля. Одним із важливих аспектів є також підтримка місцевого бізнесу, особливо в галузях, які сприяють сталому розвитку, таких як зелений туризм або виробництво екологічно чистих продуктів. Це дозволяє не лише покращити якість життя на місцевому рівні, але й створювати нові робочі місця та стимулювати економічне зростання через сталий розвиток. Місцеві бюджети, таким чином, стають важливими інструментами для реалізації глобальних цілей сталого розвитку на рівні окремих територіальних громад.

Для ефективного досягнення цілей сталого розвитку важливо активно ***залучати міжнародні інвестиції та допомогу***, оскільки це дозволяє розширити фінансові ресурси для реалізації великих екологічних та соціальних ініціатив. Одним із важливих кроків є співпраця з міжнародними організаціями, такими як Світовий банк, ООН, Європейський Союз, а також приватними фондами для фінансування проектів, спрямованих на покращення екологічної ситуації, підвищення якості життя та підтримку соціально вразливих груп населення. Це включає програми з відновлення природних ресурсів, зменшення викидів парникових газів, розвитку стійкої енергетики та інших екологічних ініціатив.

Крім того, важливою є участь у глобальних ініціативах, таких як Паризька угода з клімату, яка відкриває можливості для отримання фінансування на проекти, що сприяють досягненню міжнародних цілей сталого розвитку. Залучення міжнародних фінансів не тільки забезпечує необхідні ресурси, але й дозволяє залучити нові технології, досвід та експертні знання для досягнення довгострокових екологічних і соціальних змін на національному рівні.

Для забезпечення сталого розвитку важливо не лише перерозподіляти бюджетні кошти на пріоритетні напрямки, але й ***створювати ефективну систему управління державними фінансами***. Ключовим елементом є впровадження ефективних інструментів прогнозування та планування бюджетних витрат, що дозволяють своєчасно визначати потреби в фінансуванні та оптимізувати розподіл ресурсів між різними секторами економіки. Це включає використання сучасних методів аналітики та моделей для прогнозування довгострокових фінансових потреб, що дозволяє забезпечити сталість і безпеку бюджету. Крім того, важливо впроваджувати новітні технології для управління бюджетом, що забезпечують автоматизацію процесів, покращують прозорість фінансових операцій та знижують адміністративні витрати. Наприклад, електронні платформи для подачі та обробки фінансових заявок, моніторинг бюджету в реальному часі та система аудиту через інтелектуальні платформи дозволяють знизити рівень корупції та підвищити ефективність використання державних коштів [65].

ВИСНОВКИ

1. Провівши дослідження теоретичних засад фінансової політики, можна сказати, що фінансова політика є невід'ємною частиною економічної політики держави, що визначає систему державних фінансів через механізми державних доходів та витрат. Теоретичні засади фінансової політики охоплюють кілька ключових аспектів, які розглядаються в контексті економічної стабільності та розвитку країни. Основними механізмами реалізації фінансової політики є податкова система, державні витрати, а також державний борг. Через ці інструменти держава може впливати на рівень економічної активності, стабільність фінансової системи та соціальні програми. Податкова система дозволяє забезпечити необхідні доходи для фінансування публічних послуг та інвестицій у стратегічні проекти, а бюджетні витрати використовуються для досягнення соціально-економічних цілей, таких як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура тощо. З точки зору теоретичних засад, фінансова політика включає не лише регулювання економічних процесів, але й сприяння сталому розвитку через ефективне управління природними та фінансовими ресурсами. Тому важливим аспектом є розробка довгострокових фінансових стратегій, які враховують не тільки короткострокові економічні коливання, а й довготривалі соціальні, екологічні та інфраструктурні потреби.

2. Визначивши основні механізми реалізації фінансової політики, можна відзначити, що її ефективність залежить від взаємодії кількох ключових інструментів, таких як податкова політика, бюджетні витрати та управління державним боргом. Податкова політика повинна забезпечувати стабільні доходи для держави, одночасно сприяючи розвитку інноваційних та екологічних ініціатив через систему податкових пільг та екологічних податків. Бюджетні витрати мають бути спрямовані на стратегічні програми сталого розвитку, включаючи освіту, охорону здоров'я, екологічні ініціативи та інфраструктурні проекти, що забезпечують довгостроковий економічний та соціальний прогрес. Управління державним боргом повинно бути спрямоване на уникнення

надмірного боргового навантаження при одночасному використанні позик для фінансування необхідних інвестицій у сталий розвиток. Інтеграція цих механізмів дозволяє досягти ефективної фінансової політики, яка сприяє економічному зростанню, соціальній стабільності та забезпеченню екологічної стійкості, що є основою сталого розвитку.

3. Обґрунтувавши роль фінансової політики у забезпеченні сталого розвитку, можна відзначити, що вона виступає важливим інструментом для інтеграції економічних, соціальних і екологічних цілей. Завдяки фінансовим механізмам, таким як податкова система і бюджетні витрати, держави можуть формувати стимули для інвестицій у зелені технології, соціальні програми та інфраструктурні проекти, що сприяють довгостроковому економічному зростанню і зниженню соціальних нерівностей. Через використання податкових пільг для сталих бізнес-підприємств та фінансування екологічно чистих ініціатив, фінансова політика стимулює трансформацію економіки у напрямку стійкості та інклюзивного розвитку. Крім того, вона дозволяє забезпечити рівний доступ до основних соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист, що сприяє підвищенню якості життя населення. Таким чином, фінансова політика не лише підтримує економічну стабільність, але й забезпечує умови для сталого розвитку через ефективне управління ресурсами та сприяння досягненню глобальних цілей сталого розвитку.

4. Здійснивши аналіз фінансової політики України, ми побачили, що за останні десятиліття вона зазнала значних змін, орієнтуючись на адаптацію до сучасних економічних і соціальних викликів. Після здобуття незалежності фінансова політика України була спрямована на стабілізацію економіки, зниження інфляції і збалансування державного бюджету. Однак, перехід до ринкової економіки і глобалізація вимагали внесення коригувань у податкову систему та витрати, зокрема на соціальні програми. Криза 2008 року та військові конфлікти мали значний вплив на фінансову політику, що змусило уряд збільшити державні витрати на оборону та безпеку, в той час як економіка

страждала від високої державної заборгованості. Реформи у податковій системі та урізання бюджетних витрат також стали важливими кроками для забезпечення фіскальної стабільності. На сучасному етапі фіскальна політика України прагне до інтеграції в міжнародні економічні структури та реалізації цілей сталого розвитку, хоча певні виклики, такі як дефіцит бюджету та потреба у структурних реформах, залишаються актуальними.

5. Проаналізувавши результативність фіскальної політики у контексті забезпечення сталого розвитку, було виявлено, що дана політика передбачає ефективне використання бюджетних ресурсів для досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей. Аналіз показав, що правильна орієнтація на сталий розвиток вимагає не лише балансування витрат і доходів, а й ефективного перерозподілу коштів на ключові напрями, такі як екологічні ініціативи, соціальна інфраструктура та інновації. Успіх фіскальної політики в контексті сталого розвитку залежить від здатності держави залучати інвестиції, реалізувати програми, що сприяють збереженню природних ресурсів, та впроваджувати інноваційні технології в економіку. Тому важливою умовою результативності є підвищення прозорості витрат, стимулювання приватного сектору та міжнародного співробітництва для реалізації довгострокових цілей сталого розвитку.

6. Оцінивши аспекти фіскальної політики, можна описати, що ефективність цієї політики безпосередньо залежить від балансу між державними витратами та доходами, а також від здатності адаптувати фіскальні інструменти до сучасних економічних умов і цілей сталого розвитку. Важливою складовою є інтеграція екологічних і соціальних факторів у бюджетну політику, що дозволяє стимулювати інвестиції в екологічно чисті технології, соціальне забезпечення та інфраструктурні проекти. Оцінка аспектів фіскальної політики показала необхідність розвитку механізмів, які сприятимуть підвищенню фінансової прозорості, залученню міжнародних інвестицій та активному використанню податкових пільг для підтримки сталих ініціатив. Для забезпечення сталого

розвитку важливо враховувати довгострокову перспективу та впроваджувати адаптивні стратегії, що зможуть ефективно реагувати на глобальні економічні та екологічні виклики.

7. Охарактеризувавши зарубіжний досвід формування фіскальної політики, можна побачити, що він показує важливість комплексного підходу до поєднання економічного зростання та сталого розвитку. У країнах з розвиненими економіками активно використовуються інструменти, що стимулюють екологічно чисті інвестиції, зокрема через зелені облігації та екологічні податки. Також важливу роль відіграє використання податкових пільг для бізнесу, який інвестує в інновації та сталий розвиток. Крім того, в багатьох країнах впроваджено механізми моніторингу ефективності витрат, що дозволяє своєчасно коригувати фіскальну політику для досягнення максимального економічного і соціального ефекту. Зарубіжний досвід демонструє, що інтеграція екологічних, соціальних і економічних аспектів є ключем до успіху фіскальної політики в контексті сталого розвитку.

8. Обґрунтувавши пропозиції податкової системи України з урахуванням побудованої математичної моделі, видно, що дані пропозиції дозволили оцінити вплив різних податкових заходів на економічну ефективність та сталий розвиток країни. Моделювання показало, що оптимізація податкових ставок і введення екологічних податків здатні стимулювати інвестиції у зелені технології та інфраструктуру, зменшуючи податкове навантаження на інноваційні підприємства. Крім того, результатами аналізу стало визначення ефективних фіскальних механізмів для підтримки соціально важливих сфер, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист, що є основою для сталого розвитку. Підхід, базований на математичному моделюванні, підтвердив необхідність комплексних змін у податковій політиці для забезпечення економічної стабільності та сталого зростання в Україні.

9. Запропонувавши оптимізацію бюджетно-витратної політики України, було передбачено перерозподіл коштів на пріоритетні напрямки сталого

розвитку, зокрема екологічні ініціативи, соціальні програми та інноваційні технології. Також, ми рекомендуємо зменшити неефективні витрати на адміністративні потреби та спрямувати зекономлені кошти на фінансування проектів, що забезпечують стійке зростання, таких як розвиток зеленої енергетики, покращення інфраструктури та підвищення якості освіти та охорони здоров'я. Крім того, було запропоновано ввести механізми моніторингу та оцінки ефективності витрат, що дозволить більш точно коригувати бюджетні витрати в залежності від результатів. Така стратегія дозволяє не лише забезпечити ефективне використання державних ресурсів, але й підтримати цілі сталого розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крисоватий А. І. Податки і фіскальна політика: навч. посіб. Тернопіль, 2003. 312 с.
2. Мельник А. Ф. Макроекономіка та макроекономічна політика: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 704 с.
3. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка: підруч. Київ: Знання, 2007. 703 с.
4. Базилінська О. Я. Макроекономіка: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 442 с.
5. Скоропад І. С. Фіскальна політика як спосіб наповнення державного бюджету. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка*. Вип. 5 (11). 2011. С. 529-533.
6. Наєнко О. Ю. Фіскальна політика як важливий інструмент у процесі стабілізації економіки. *Економіка та держава*. 2010. № 2. С. 82-83.
7. Мельник П. В. Податкова політика України: навч. посіб. Київ: Знання України, 2011. 505 с.
8. Гронтковська Г. Е. Макроекономіка: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 672 с.
9. Бантон В. Д., Тарангул В. І. Фіскальна політика та механізм її реалізації. *Загальні питання економіки. Інвестиції: практика та досвід*. № 21. 2010. С. 30-35.
10. Васютинська Л. А. Система видатків бюджету в умовах розвитку програмно-цільового управління: монографія. Одеса: Друк-Південь, 2014. 192 с.
11. Мочерний С.В. Економічна теорія: навч. посіб. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 640 с.

12. Набока Т. С. Управління видатками бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Київ, 2015. С. 11-12.

13. Ніколенко Ю. В. Основи економічної теорії: підруч. у 2-х кн. Київ: Либідь, 2005.

14. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Удосконалення механізму управління бюджетними видатками в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 3, 2017.

15. Василик О. Д. Державні фінанси України: підруч. Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.

16. Гриневич С. С. Фіскально-економічна політика в перехідних умовах: дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03. Львів, 2004. 196 с.

17. Климко Г. Н. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: підруч. 4-те вид. перероб. і доп. Київ: Знання-Прес, 2002. 615 с.

18. Кириленко О. П. Фінанси: навч. посіб. Тернопіль: Т.О.В. ЦМДС, 1998. С. 34.

19. Масліченко С. О. Фіскальний механізм у системі державного регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 "Економічна теорія". Київ, 2002. 19 с.

20. Нікитенко Д.В. Фіскальна політика розвитку підприємництва в трансформаційній економіці: дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01. Київ, 2005. 209 с.

21. Жаліла Я. А. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? [аналітична доповідь]. Київ: НІС, 2010. 80 с.

22. Мавчук В. Сю, Зайцев Ю. К., Малий І. Й та ін. Трансформаційна економіка: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2006.

23. Юрій С. І. Фінанси: вишкіл студії: навч. посіб. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 357 с.

25. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. Економіка України. 2016, №1. С. 35-51.

26. Чугунов І. Я. Фінансово-бюджетна стратегія в сучасних соціально-економічних умовах: наук.-практ. конф., м. Київ, 26 лют. 2009 р. Київ: НДФІ. С. 121-123.

27. Ярошенко Ф. О., Мельник В. М., Андрущенко В. Л. та ін. Історія оподаткування: навчальний посібник. Ірпінь: Національна академія ДПС України. 2004. С. 55.

28. Мельник В. М., Солдатенко О. В. Податок на додану вартість в податковій системі України. Фінанси України. 2006, №9. С. 82-86.

24. Пашко П. В., Тарангул Л. Л. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири: монографія. Київ: ТОВ «Новий друк», 2015.

29. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. *Світ фінансів*. 2007. № 1. С. 19–34.

30. Узагальнююче податкове роз'яснення щодо застосування штрафних санкцій за неподання та/або несвоєчасне подання платниками декларації з орендної плати за землі державно\ і комунальної власності, а також нарахування штрафних санкцій та пені у разі непогашення податкового зобов'язання. Затверджено Наказом Державної податкової адміністрації України від 5 липня 2006 р. №379. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/pogashennya-podatkovih-zobov-yazan-281.html> (дата звернення: 29.11.2024).

31. Мискін Ю. І., Мартиненко В. В. Експрес-аналіз впливу фіскальної політики на сталий розвиток країни. *Економіка та суспільство*. Вип. 29. 2022. С. 1-7.
32. Корягіна Т. В. Фіскальна політика як інструмент забезпечення національної безпеки держави. *Ефективна економіка*. №5. 2018.
33. Дем'янчук І. А. Фіскальна політика держави як основний інструмент макроекономічного регулювання. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Збірник наукових праць. № 2 (10). 2013. С.57-63.
34. Мельник В. М. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи. *Фінанси України*. 2011. №11. С. 11-17.
35. Кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 Податковий кодекс України. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/321525___548299 (дата звернення: 30.11.2024).
36. Опарін В. М., Фельдгольц М. М. Фіскальні засоби стимулювання економічного зростання. *Фінанси України*. 2014. №10. С.61-70.
37. Пасічний М. Д. Фіскальна безпека держави у мовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. Вип. 62. 2024. С. 1-10.
39. Касперович Ю. В. Фіскальна безпека держави в умовах гібридної війни. *Економіка та держава*. 2019. С. 64–70.
38. Мартинюк В., Баранецька О. Оцінка фіскальної безпеки України. *Світ фінансів*. 2013. № 1. С. 114–122.
40. Sims, C. A. Active fiscal, passive money equilibrium in a purely backward-looking model. Manuscript. 2016. Princeton University.

41. Чугунов І., Пасічний М. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. Вип. 109(5). С. 5–18.

42. Gara A., Qehaja-Keka V., Bexheti A., Hoti A., Qehaja D. Impact of fiscal policy on economic growth: evidence from South East European Countries. *Economic Studies*. 2024.

43. Міщенко В., Науменкова С., Міщенко С. Проблеми координації монетарної та бюджетної політики в сучасних умовах. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 223–231.

44. Доходи держбюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 02.12.2024).

45. Скільки Україна витрачає на покращення екологічної ситуації? 2020. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2020/01/21/656053/> (дата звернення: 02.12.2024).

46. Екологічні податки України. 2022. URL: <https://www.saveecobot.com/analytics/ecotaxes#:~:text=%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%E2%80%94%D1%86%D0%B5%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B2,%D1%97%D1%85%20%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%2C%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BE%D0%B1%D1%81%D1%8F%D0%B3%D1%83%20%D1%83%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85> (дата звернення: 02.12.2024).

47. Одеська міська рада – офіційний сайт. URL: <https://omr.gov.ua/> (дата звернення: 02.12.2024).

48. Сивульська Н. М., Славкова А. А. Соціальний бюджет України: основні тенденції останніх років та реалії під час війни. Економіка та суспільство. Вип. 59. 2024.

49. Видатки Бюджету. URL: <https://mof.gov.ua/uk/financing-of-budget-expenditures> (дата звернення: 02.12.2024).

50. Видатки держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> (дата звернення: 02.12.2024).

51. Адаптація податкового законодавства України до законодавства Європейського Союзу. URL: <https://mof.gov.ua/uk/news/adaptacija-podatkovogo-zakonodavstva-ukraini-do-zakonodavstva-%D1%94vropejskogo-sojuzu> (дата звернення: 02.12.2024).

52. Будаговська С. Мікроекономіка і макроекономіка: підруч. Київ: Основи, 2002.

53. Якименко І. Л., Петрашко Л. П., Димань Т. М та ін. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: підруч. Київ: НУХТ, 2022. 337 с.

54. Боголюбов В. М. та ін. Стратегія сталого розвитку: підруч. Херсон: Олді-плюс, 2012 444 с.

55. Бут Ю. С. Досвід країн Європейського Союзу щодо застосування фіскальних інструментів в екологічній політиці. *Ефективна економіка*. №10, 2011.

56. Білорус О. Г., Мацейко Ю.М., Вітер І. І. Глобальні стратегії Євросоюзу: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 528 с.

57. Medynska T., Nikonenko U. Fiscal Policy as a Guarantee of Sustainable Development under Military Conditions. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/Loboda-Fiscal-Policy-as-a-Guarante-of-Sustainable-Developmen-under-Military-Conditions.pdf> (date of access: 04.12.2024).

58. Borodina O. Sustainable Development Management Factors in The Regional Economy of Ukraine. Economics. Ecology. Socium. Vol 6. 2022. URL: <https://ees-journal.com/index.php/journal/article/view/201> (date of access: 04.12.2024).

59. Lutsyk A. , Kapyrulya M., Fiscal Measures and Their Consequences: European Experience Against Ukrainian Perspectives. 2024. Vol. 74, P. 146-151.

60. Скандинавська модель: секрет успіху країн Північної Європи чи система, позбавлена майбутнього? 2021. URL: <https://adastra.org.ua/blog/skandinavska-model-sekret-uspihu-krayin-pivnichnoyi-yevropi-chi-sistema-pozbavlena-majbutnogo> (дата звернення: 04.12.2024).

61. Бурик З. М. Досвід державного регулювання сталим розвитком і впровадженням енергоефективності Німеччини. *Державне управління*. 2016. №3(55). С. 75-79.

62. Кваша Т. К. Досвід фіскальної політики США та Скандинавських країн для поствоєнного періоду. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. № 14, 2024. С. 130-138.

63. Слободяник А. М., Могилевська О. Ю., Павловський С. А. та ін. Особливості фіскальних політик України та Китаю: актуальні проблеми у забезпеченні економічного відновлення. *Київський економічний науковий журнал*. № 6, 2024. С. 130-139.

64. Кудряшов В. П. Фіскальні правила та корегування бюджетної політики. *Економіка України*. 2018. № 11-12. С. 47-59.

65. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

66. Кравець В. І. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. № 16, 2018. С. 40-45.
67. Чугунов І. Я. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. *Економічний часопис-XXI*. 2016. № 3-4 (2). С. 66—69.
68. Лук'яненко І. Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ: НаУКМА, 2014. 229 с.